

Fakulta
humanitních studií
Univerzity
Karlovy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Praha 2008

Tereza Šustková

KARLOVA UNIVERZITA V PRAZE

Fakulta humanitních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Drobné sakrální památky: jejich místo v české venkovské krajině

Autor práce: Tereza Šustková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Václav Matoušek, CSc.

Praha 2008

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 14.2. 2008

Tereza Šustková
podpis:

Poděkování:

„Děkuji mému vedoucímu bakalářské práce doc. PhDr. Václavu Matouškovi, CSc. za jeho odborné vedení mé bakalářské práce a zejména za ochotu a vstřícnost při naší spolupráci. Rovněž děkuji PhDr. Vítězslavu Štajnochrovi, PhD. za jeho cenné rady a konzultace. Dále děkuji svým rodičům za jejich pevnou podporu a svým přátelům za jejich neustálé povzbuzování i připomínky při psaní této práce.“

Drobné sakrální památky: jejich místo v české venkovské krajině

Obsah:

1. Úvod	2
1.1 Prameny a literatura.....	3
1.2 Drobné památky a krajina.....	5
1.3 Typologie drobných památek.....	7
1.4 Poloha drobných sakrálních památek v krajině.....	11
1.5. Terénní výzkum.....	13
2. Soupis drobných památek	15
2.1 Farnost Velké Popovice.....	15
2.2 Farnost Rynoltice.....	18
2.3 Farnost Častolovice.....	21
2.4 Farnost Choustník.....	24
2.5 Oblast mezi Planou u Mariánských Lázní a Černošínem.....	29
3. Klasifikace drobných památek	35
3.1 Architektonické typy.....	35
3.2 Umístění drobných památek.....	38
3.3 Další charakteristika jednotlivých farností.....	42
4. Industrializace a litinové kříže	46
5. Závěr	47
6. Seznam pramenů a literatury	50
7. Přílohy	53
7.1 Fotodokumentace.....	53
7.2 Ukázky z katalogů litinových křížů.....	60
7.3 Ukázky evidenčních listů.....	68

1. Úvod

Ve své bakalářské práci se věnuji drobným památkám a jejich umístění ve venkovské krajině. Jedná se o drobné sakrální památky, případně o další objekty, které utvářejí symbolickou podobu krajiny. Největší část dodnes dochovaných drobných památek představují drobné sakrální objekty z období mladšího novověku, tj. z 18., 19. a počátku 20. století.

Cílem práce je, prostřednictvím dokumentace vzorku drobných památek, zachytit jejich současnou podobu, vzájemné podobnosti i rozdíly v různých oblastech. Dále poukázat na jejich místo, umístění v krajině a pokusit se určit jejich funkci v současné době. Umístění drobných sakrálních památek vytváří strukturu s hlubokými historickými kořeny. O jejich původním, historickém umístění v krajině, intravilánu i extravilánu obce¹ pojednává studie „Světské, votivní, poutní kaple a oratoria, polohy kaplí a oratorií“ od Dr. Vítězslava Štajnochra. V této studii autor rozlišuje základní typy kaplí a oratorií podle jejich účelu na světské, votivní a poutní. Pro každý typ určuje také charakteristické místo a poukazuje na to, že umístění nebylo věcí náhody. Podle tohoto modelu následně posoudím památky, které jsem našla při terénním výzkumu v krajině.

Drobné sakrální památky dnes vnímáme především jako doplnění nebo obohacení krajiny, uvědomujeme si tak jejich funkci estetickou a historickou. Původně však byly postaveny jako projev lidové zbožnosti, a plnily tak náboženskou funkci. Právě toto jejich určení dalo vzniknout určité struktuře poloh a typickému umístění v krajině, kde drobné sakrální památky můžeme najít. Zda je tato struktura patrná i dnes se pokusím zjistit na základě zmapování drobných sakrálních památek v několika oblastech.

Jelikož předmětem práce jsou zejména drobné sakrální objekty, vymezila jsem zkoumané oblasti na základě farností. Ty jsou základní územní jednotkou církve a odrážejí historický vývoj oblasti. Vybrané farnosti se nacházejí na různých místech českého venkova, aby bylo možno poukázat na regionální rozdíly (viz Přílohy, obr. 7). Zkoumaný soubor tak není reprezentativní pro Českou republiku jako celek.

Data z terénu jsou založena na vlastním výzkumu, které jsem prováděla na podzim roku 2007 ve třech náhodně zvolených farnostech: Častolovice ve východních Čechách, Rynoltice v severních Čechách a Velké Popovice ve středních Čechách. Tyto poznatky z vlastního výzkumu jsem doplnila výsledky terénní dokumentace Václava Matouška ve farnosti Choustník v jižních Čechách a v oblasti mezi městy Planá u Mariánských Lázní a

¹ Zastavěná plocha obce se nazývá intravilán, nezastavěná extravilán.

Černošín v západních Čechách. Jde o oblast, do které zasahují v současné době farnosti dvě - Planá a Stříbro.²

Lze nalézt u drobných památek v jednotlivých farnostech určitý pojící prvek? A v čem naopak spočívají vzájemné rozdíly mezi nimi? Vtiskávají drobné památky české krajiny jednotný ráz?

Práce je součástí širšího tématu, jehož předmětem je vývoj krajiny Čech v období průmyslové revoluce a s ní související industrializace. V rámci tohoto tématu jsem si položila dílčí otázku, zda se i na drobných sakrálních památkách z konce 18., v 19. a z počátku 20. století promítá industriální kultura z období průmyslové revoluce.

Tato práce je první etapou komplexního studia, které by mělo zahrnovat co možno nejširší spektrum pramenů. V této práci jsem se zaměřila přednostně na sběr a vyhodnocení terénních dat. Částečně jsme se pokusila postihnout historické kořeny sledovaného jevu a ve zvláštním exkurzu věnovanému litinovým křížům jsem sledovala i historické souvislosti v kontextu doby průmyslové revoluce. Jsem si vědoma, že po fázi tohoto prvotního seznámení s danou problematikou, musí následovat studium dalších pramenů, které budou postihovat další důležité aspekty jako je studium vývoje religiozity v Čechách v novověku, historické kartografické prameny, písemné prameny církevního i světského charakteru (např. farní a obecní kroniky). To je prostor, který se otevírá při dalším studiu, který by měl vést k prohloubení této práce.

Záměrem práce je tak přispět svým pozorováním a výzkumem k poznání drobných sakrálních památek a jejich širších kulturně-historických souvislostí. Metoda drobných regionálních sond umožňuje pokusit se vyhledat regionální specifika i obecné tendence a charakteristiky.

1.1 Prameny a literatura

Vedle sběru dat v terénu jsem se pokusila zjistit, jak jsou drobné památky reflektovány v literatuře. Dá se říci, že odborná literatura věnovaná drobným památkám je dosud nedostatečná. Nicméně téma drobných památek se v literatuře objevuje a to jak v podobě zmínek, tak celých článků a publikací. Není to téma, o kterém by se nemluvalo či nepsalo. Naopak zhruba od 90. let 20. století můžeme pozorovat zvýšenou vlnu zájmu. Literaturu, se

² Zde se jedná o oblast vymezenou bojištěm Třebel, nikoli jednu farnost. Viz Matoušek, V.: Třebel – obraz krajiny s bitvou. Praha: Academia, 2006.

kteřou jsem pracovala, mohu rozdělit do několika skupin. Nejpočetněji je zastoupen okruh regionálně vlastivědné literatury věnující se zmapování určité konkrétní oblasti (to se týká většiny publikací). Dále to je okruh věnující se konkrétnímu druhu drobné památky. Nejméně početnou skupinu představují přehledové publikace jako je např. „Příběhy drobných památek: od nezájmu k fascinaci“ od Tomáše Hájka a Ireny Bukačové. V názvu díla se skrývá jeho myšlenka - kniha se zamýšlí nad jejich historií i budoucím osudem, je pokusem zodpovědět, jaké funkce a role mají drobné památky především dnes. Zvažuje, zda péče o ně je v rukou nadšenců či početnějšího společenství, v rukou církve nebo spíše občanských skupin.

Mezi místa, která jsou relativně důkladně zmapovaná, patří Podbrdsko, Poodří, Milevsko a Písecko, ale i jednotlivé obce jako je Rožnov pod Radhoštěm, Lomnice nad Popelkou, aj.³ Za velmi přehledně zpracovanou považuji publikaci od Jindřicha Nuska „Příběhy drobných kapliček“. Najdeme v ní zpracovanou nejen typologii drobných sakrálních památek, které jsou znázorněny kresbou, ale i jejich historii a nakonec komplexní přehled památek na Podblanicku (tj. v okolí Sedlčan ve středních Čechách).

Soupis nejstarších kamenných křížů (zvaných smírčích) představuje publikace „Kamenné kříže Čech a Moravy“ od Valentina Urfuse. Na památníky padlým ve světových válkách se zaměřuje bakalářská práce Pavly Klouzalové „Památníky padlým na Kamenicku: 1. světová válka v paměti obcí“. Novodobým drobným památkám – křížkům podél silnic – označujícím místa dopravních smrtelných nehod, se věnuje Olga Nešporová ve své studii „Veřejná připomínka smrti - pomníčky u silnic obětem dopravních nehod“.

„Kámen v rukodělné výrobě českého venkova“ od Zdeňka Hanzla se soustředí na popis práce kameníků a kamenosochařů a poukazuje na jejich zručnost. Ojedinelou publikací je almanach „Kaplička na návsi, křížek v polích: almanach konference Místní komunita a drobné památky“. Almanach je sborníkem příspěvků z konference od různých autorů – odborníků i nadšenců, od všech, kteří mají s drobnými památkami co dočinění a osobní zkušenost.

Články týkající se drobných objektů se vyskytují v časopisech zaměřených na lidovou architekturu nebo na regionální úrovni - např. Národopisná revue, Rodným krajem, Památková péče na Moravě, Podbrdsko. Ve sborníku Podbrdsko vyšla přehledová studie „Drobné sakrální památky na Rožmitálsku“ od Marie Marešové, která podává dokumentaci těchto památek v okolí Rožmitálu pod Třemšínem. Poutavým čtením je beletristické zpracování tématu drobných památek v knize „Příběhy schované v žule“ od Romana Kozáka. Jedná se o vyprávění o volarských božích mukách.

³ viz 6. kapitola „Seznam pramenů a literatury“

Informace o drobných památkách lze rovněž získat ve státních památkových ústavech. Jsou zde evidovány některé drobné památky (státem chráněné jsou spíše výjimky). Evidence nebývá vyčerpávající, ale např. *Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze* provádí projekt zaměřený na mapování kaplí a zvoniček celého kraje. V příloze (obr. 28-29) přikládám ukázky evidenčních listů. Celkově lze říci, že rozsah i odbornost se liší v závislosti na tom, kdo danou evidenci prováděl a kdy se konala.

1.2 Drobné památky a krajina

Téma drobných památek se rovněž objevuje v souvislosti s kulturní krajinou, tj. krajinou, kterou pozměnila lidská činnost.⁴ Pojetí krajiny jako estetického zážitku je poměrně nové. Vychází sice z tradice přírodovědného a filosofického oceňování svébytné hodnoty přírody jako takové ve 2. pol. 18. století.

V naší odborné literatuře se však toto téma nově objevuje teprve od 80. a zvláště 90. let 20. století v souvislosti se zvýšeným zájmem o problematiku krajinné ekologie. V literatuře tohoto typu se setkáváme s následujícím schématem. V pravěku a středověku byl člověk svými kořeny úzce spjat se svým přírodním prostředím a žil v závislosti na zdrojích, které toto prostředí nabízelo. Středověká kosmologie tak nečinila rozdílu mezi přírodní a antropogenní složkou krajiny, člověk byl krajinou „prostoupen“. Až v novověku s rozmachem nárůstu městského osídlení, se začíná volná krajina ve větší míře chápat jako artefakt a jako něco, co je výsledkem působení člověka a přírody.⁵

V současné době se stále častěji objevují koncepce, které krajinu chápou jako fenomén s vnitřní dynamikou, strukturou a pamětí, jako živou soustavu. Paměť můžeme vnímat ve dvou rovinách – paměť přírody jako je reliéf, apod. a paměť člověka – doklady jeho činnosti. Zde můžeme najít právě drobné památky, které představují paměť, historii konkrétních míst. Krajina byla vždy prostředím, které bylo svázáno s člověkem rozličnými asociacemi, pamětí, a místními jmény, které jí dodávalo lidský rozměr. Krajinné prvky jsou tak významným zdrojem symboliky. V paměti krajiny jsou zašifrovány archetypy sociálních vztahů našich předků.⁶

⁴ Rozlišování na kulturní (umělou) a přirozenou (přírodní) krajinu se může jevit jako komplikované, neboť původní krajinu, tj. krajinu nedotčenou člověkem dnes de facto nenajdeme. Někteří badatelé se proto staví proti tomuto členění. Viz GOJDA, M.: *Archeologie krajiny*. Praha: Academia, 2000, str. 63.

⁵ Tamtéž, str. 57.

⁶ Tamtéž, str. 61-66.

Počátky stávající struktury drobných sakrálních památek v české krajině by snad mohly souviset s obdobím rekatolizace, která zasáhla český stát po 30-leté válce. Na venkově se projevila především v budování drobných sakrálních památek od konce 17. do 18. století. Postavily se kříže, kapličky na vesnické návsi, na křižovatkách cest, u mostů a křížové cesty lemující výrazné krajinné vyvýšeniny. Za úkol měly ohromit venkovany, oslovit jejich nitro a vrátit jejich myšlenky o Bohu.⁷

Jak píše Ivan Dejmál:

„Harmonická krajina byla ve své podstatě z větší nezáměrným produktem života agrární společnosti... Rolník potřeboval stín aleje a na poli pro sebe a pro dobytek chládek osamělého stromu a studánku, aby netrpěli žízní. A potřeboval tu i místa, kam se je možno v radosti nebo žalu „utíci“ a obrátit se s prosbou či poděkováním k Bohu.“⁸

Výraznější zásahy do krajiny přišly s nástupem industrializace na počátku 19. století, kdy dochází k dalšímu rozvoji těžby nerostných surovin, dřeva, rozmachu zemědělství, nárůstu sítě komunikací, rozrůstání průmyslové i obytné zástavby, aj. Nemění se pouze charakter výroby, ale i společenské hodnoty a způsob života člověka. Především je zde proces urbanizace, čím dále více lidí se stěhuje z venkova do měst a neživí se zemědělstvím.

Až po 2. světové válce, po roce 1945 u nás dochází k velké proměně zemědělské krajiny. S odsunem Němců se vylidňují celé pohraniční oblasti. Následující nástup komunismu k moci mění zásadně charakter společenského života, včetně hospodářství, kultury a projevů náboženského života. Vzniká kolektivní velkoplošné zemědělství, které likviduje tradiční drobné krajinné prvky. Důsledkem toho je tak i „jiný“ vztah k drobným sakrálním památkám. Některé památky se přestaly udržovat, některé další zcela zanikly (jak cílenou likvidací, tak nezájmem), jejich struktura v krajině se tak změnila.

Následně v 90. letech 20. století se objevuje nový zájem společnosti o drobné památky a o jejich obnovu. Je třeba však zdůraznit, že na drobné památky se nahlíží z nového pohledu. Zdůrazňuje se jejich funkce paměti (memoriální), popřípadě orientační, ale jejich původní náboženská funkce se až na konkrétní výjimky již neobnovila.

Dnešním pohledem tak vidíme drobné památky jako součást kulturní krajiny, tj. krajiny, ve které člověk žije a svým působením ji dotváří. Památky nejsou „velkými“ svou

⁷ Tamtéž, str. 190.

⁸ HÁJEK, T. et kol.: Téma pro 21. století: Kulturní krajina – aneb proč ji chránit?. Praha: MŽP, 2000, str. 13.

ukázkou uměleckých a architektonických stylů, nýbrž tím, že zosobňují paměť. Péčí o drobné památky tak nepečujeme pouze o kulturní krajinu, ale dáváme tím najevo i svůj vztah k dobám minulým a našim předkům. „Nevzhledná krajina“ zásadním způsobem ovlivňuje kvalitu života. Negativní dopady změn na přírodu a krajinu vyvolaly potřebu jejich institucionální ochrany. Vedle této ochrany je však dnes třeba především nalézt neboli obnovit vztah obyčejného člověka k jeho okolí, krajině, vybudovat pocit příslušnosti. Krajina nese jednak kostru ekologické stability, tak paměťovou strukturu. Prostřednictvím kulturních prvků v krajině si k ní vytváříme citový vztah, od kterého by se měl vytvářet zodpovědný vztah k životnímu prostředí.⁹

1.3 Typologie drobných památek

V rámci kulturní krajiny tak mohou být drobné památky předmětem mnoha věd – od historie, vlastivědy, religionistiky, etnologie, estetiky, dějin umění až po krajinnou ekologii. Co vlastně jsou ony *drobné památky*? Pojem drobné památky není oficiálním pojmem, neboť jako takový není uveden v žádném zákoně či vyhlášce. Přesto se vžil, patří zde nejen uměle postavené památky, ale i ty přírodní (památné stromy, studánky).¹⁰ Do nedávné doby stály na okraji zájmu, zanedbané, neboť nikomu nepatřily. Nyní od 90. let 20. století čelí nové vlně zájmu, vznikly dokonce speciální programy – např. Program péče o krajinu; Program obnovy venkova; Program opomíjené památky, aj.¹¹

Drobné památky můžeme především rozčlenit podle historického vývoje nebo podle jejich funkce (účelu). Ve svém původním smyslu nebyly vlastně památkami. Krajina i památky v ní vznikaly spontánně, byly součástí života.

Podle účelu je můžeme rozdělit na:

Drobné sakrální památky – plnily zejména náboženskou funkci, později i orientační a pamětní. Patří zde stavby jako jsou boží muka; dřevěné, kamenné, litinové kříže; kapličky (prostorové i výklenkové); zvoničky; svaté obrázky; sochy světců a křížové cesty.

Topografické terénní památky – mají orientační funkci pro určení hranice území. Nejčastější mezníky byly kameny, nápadné svou velikostí a váhou. Často na nich bylo tesané znamení. Ještě dříve byly používány zářezy do stromů nebo příkopy v lese.

⁹ Tamtéž, str. 69-73.

¹⁰ BUKAČOVÁ, I. - HÁJEK, T.: Příběh drobných památek: od nezájmu až k fascinaci. Lomnice nad Popelkou: Studio JB, 2001, str. 12-13.

¹¹ Tamtéž, str. 10.

Pomníky a bojiště - nejdříve se objevovaly památníky na místech bitev v 18. a 19. století, poté pomníky obětem 1. a 2. světové války. Mají pamětní funkci. Řadí se zde i středověké smírčí kříže, které označují místa vražd či tragédií.

Drobné archeologické památky – kultovní funkce, megalitické památky, menhiry.¹²

Drobné sakrální památky:

Jako stavební materiál jsou nejčastěji používané ve venkovském stavitelství dvě horniny - žula a pískovec. Míra jejich použití se vázala na místní výskyt. Mají odlišný charakter - žula je sice trvanlivější, ale hůře opracovatelná. Najdeme ji tak často jako sloup, podstavec, do kterého je zapuštěn železný kříž nebo jako žulová boží muka. Pískovec je měkkší, dovoluje členitější tvarování a zpracování detailů. Pískovec je tak vhodný pro sochy světců.¹³

Inspiračním zdrojem venkovských kamenosochařů byly zejména práce předchůdců či sochy z významných poutních míst. Motivy postavení byly vděčnost Bohu za záchranu v nouzi, za uzdravení, vzpomínka na neštěstí nebo na někoho a taky připomenutí vlastního konce, tedy projev zbožnosti. Každá památka měla svého donátora. Nachází se tak na nich nápis, že kříž nebo socha byly postaveny buď nákladem „počestné obce...“ nebo konkrétní osoby. Vedle tohoto nápisu, může být na památkách citát z Bible. Na vrcholu kříže bývá nápis INRI jako *Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum*, česky Ježíš Nazaretský, král židovský.¹⁴

Kříže

Kříž, ukřižovaný Kristus na kříži jsou především symboly křesťanské víry. Středověk charakterizovala vizualizace víry jakožto zpřítomnění neviditelného – umístování kříže tak bylo součástí christianizace území. Kříž je cestou, místem, spásou, záchranou; je symbolem, který ochrání od zlého. Míjení drobných sakrálních památek bylo provázeno rituálním gestem pokřižování. Byl to projev zbožnosti i zažehnavací magie současně.¹⁵ První vztyčené kříže byly ze dřeva (stejně jako ostatní památky), řada z nich se tak nedochovala, nebo byla později nahrazena kamennými. V 19. století se na venkově rozšiřují litinové kříže. Nejstaršími dochovanými kříži jsou tzv. smírčí kříže. *Smírčí kříže* jsou zhotoveny z jednoho kusu kamene,

¹² Tamtéž, str. 50.

¹³ HANZL, Z.: Kámen v rukodělné výrobě českého venkova. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003, str. 37.

¹⁴ Tamtéž, str. 172-181.

¹⁵ MAREŠOVÁ, M.: Drobné sakrální památky na Rožmitálsku. In: Podbrdsko, Sv. 11 (2004), str. 78-79.

nazývají se tak monolity. Původ jejich vzniku je obestřen záhadou, jako nejčastější důvod se udává trestní právo. Dle něj byly součástí smírčí smlouvy, tj. dohody uzavřené mezi pachatelem, který někoho usmrtil, a mezi blízkými příbuzného. Vedle peněžního či naturálního vyrovnání, mohl být součástí smlouvy projev pokání. Postavení kříže na místě neštěstí bylo bráno jako projev smíření se, projev kajícího hříšníka, který tímto aktem mohl vykoupit svou vinu. Na kříži byla často vyryta smrtící zbraň. Nejvíce těchto křížů se na našem území nachází na Českomoravské vrchovině a v severozápadních Čechách.¹⁶

Boží muka

Nejstarší dochovaná boží muka na našem území pocházejí ze Všestud z 13. století, zachovaly se i některá z 15. století v Telči či Jiníně. Jejich výskyt je na našem území nerovnoměrný, nejspíše souvisí s historickým vývojem dané oblasti – zejména s náboženským vyznáním jeho obyvatel (v nekatolických regionech se muka téměř nevyskytují). Významnější rozšíření božích muk je možno datovat do 17. století po 30-leté válce v souvislosti s rekatolizací a obnovou stavby církevních památek. Stávaly zejména při cestách, kudy směřovali poutníci a v křížové dny k nim vedla procesí. Muka bývaly pobídkou k veřejné zbožnosti, modlitbě, zastavení. Vycházela z obrazové věrouky (bible chudých), zobrazovala především téma utrpení J. Krista (ukřižování, bičování a korunování trním). Obrázek často doprovázel text, citát z Bible či slova napomenutí, aby lidé žili zbožně, v pokoře před Bohem.¹⁷ Jsou tak často zvány zkamenělou modlitbou. Skládají se z kamenného podstavce (soklu), na kterém stojí sloupek, který je ukončen tzv. lucernou (kaplicovým nástavcem), ve kterém je výklenek (nika) pro umístění sošky světce nebo obrázek. Sloup symbolizuje místo utrpení - bičování J. Krista. Sloupek je později od 18. st. a zejména v 19. st. nahrazen tvarem hranolu, neboť muka se staví už zděné. Jako dva základní architektonické typy jsou označovány boží muka sloupková a pilířová zděná.¹⁸

Kapličky

Slovo kaple pochází z latinského *capella* (tj. drobná sakrální stavba). Capella se původně nazýval legendární plášťík, který byl chován jako relikvie v dvorním královském oratoriu – nazvaném podle relikvie Sainte-Chapelle. Poté veškeré památníky světců a další oltářní

¹⁶ URFUS, V. – VÍT, J. - WIESNER, S.: Kamenné kříže Čech a Moravy. Praha: Argo, 2001, str. 21-31.

¹⁷ BUKAČOVÁ, I. - HÁJEK, T.: Příběh drobných památek..., str. 58-61.

¹⁸ NUŠEK, J.: Příběh kapliček: drobné sakrální objekty na Podblanicku. Vlašim: Český svaz ochránců přírody, 2001, str. 11.

oratoria byly označovány jako kaple.¹⁹ Převážná část kapliček byla u nás postavena v 18. - 20. století. Byly zasvěcené k uctívání Boha, Panny Marie a dalších světců. Mají svůj malý vnitřní prostor. Plnily funkci místa pro lidovou pobožnost. Nejčastěji stávaly na návších obcí – často to bývalo místo, kde předtím stával kříž, nebo předcházely stavbě kostelíka. Rovněž stávaly na poutních místech.²⁰ Ve vesnicích mají zároveň funkci jako zvonice. K obecnému rozšíření zvoníc dochází za vlády Marie Terezie v roce 1751, kdy vydala tzv. ohňový patent, který nařizoval v případě požáru zvonit na poplach. Zvon mohl být zavěšen v rozsoše stromu, nebo se budovaly samostatné zvoničky (roubené, či zděné), nebo později kapličky se zvonicí. Od poloviny 19. století stavby na venkově nebyly již ohněm tolik ohrožovány a zvonění nabylo další funkce jako křesťanské znamení.²¹

Výklenkové kapličky (na Moravě zvané rovněž *poklony*) můžeme zařadit jako přechodový stupeň mezi kapličkou a božími muky, nejčastěji mají obdélníkovou nebo čtvercový půdorys. Základní rozdíl oproti kapličkám je, že nemají vnitřní prostor ke scházení, ale jeden hluboký výklenek, kde stává soška, nebo je umístěn obrázek svatého, jemuž je kaplička zasvěcena. Stojí nejčastěji při cestách, ale i návsi či návrších.²²

Sochy světců

Sochy ve volné krajině jsou rovněž typickou drobnou památkou. Asi nejlidovějším světce, kterého se nám podaří najít téměř v každé obci, je v české zemi sv. Jan Nepomucký (1345-1393). Legenda praví, že se dostal do konfliktu s českým králem Václavem IV. kvůli jmenování opata Kladrubského kláštera a také kvůli odmítnutí vyzradit zpověď královny. Byl umučen a jeho mrtvé tělo bylo svrženo z Karlova mostu do Vltavy. Je patronem české země, mlynářů, vorařů, lodníků, kněží a zpovědníků, jezuitského řádu, habsburského domu, spolupatron Mnichova a Bavorska, bezpečného cestování a šťastného návratu. Kvůli způsobu úmrtí jej můžeme v krajině nejvíce potkat právě u mostů.²³

Dalším světce, na jehož sochu můžeme rovněž často narazit, je sv. Václav. Je hlavním patronem českého státu, jeho knížat a králů. Je symbolem české státnosti. Byl to český kníže, jehož politika narazila na odpor jeho bratra Boleslava I., který jej nechal v roce 935 (některé prameny uvádějí rok 929) zavraždit. Je patronem českého vojska - bývá tak

¹⁹ ŠTAJNOCHR, V.: Světské, votivní, poutní kaple a oratoria, polohy kaplí a oratorií. In: Památková péče na Moravě 10, 2005, sv. Kulturní krajina, str. 57.

²⁰ HLADKÝ, J.: Kapličky, boží muka, výklenkové kapličky a zvoničky na Milevsku a Písecku. Milevsko: Město Milevsko, 2007, str. 70.

²¹ FLORIÁNOVÁ, O.: Drobné sakrální objekty na Strážnicku. In: Národopisná revue Roč. 9, č. 1 (1999), str. 5.

²² HLADKÝ, J.: Kapličky, boží muka..., str. 46.

²³ Tamtéž, str. 133.

zobrazen s knížecí korunou na hlavě a v rukou se štítem se svatováclavskou orlicí a rovněž s kopím s praporcem.²⁴

Křížová cesta

Křížová cesta zachycuje příběh ukřižování Ježíše Krista. Skládá se z 14 zastavení, které v krajině mohou představovat obrázky přibité na stromy, sochy nebo výklenkové kapličky. Nejčastěji vede na poutní místo, kterým bývá kopec či hora, kde stojí kříž nebo kaple.

1.4 Poloha drobných sakrálních památek v krajině

Lokalizace drobných sakrálních památek v rámci obecního katastru měla různou motivaci. Zejména kapličky, kříže, sochy svatých, které vznikly nákladem obce bývají umístěny na návsi nebo v prostoru obecně považovaném za klíčový pro každodenní život společenství. Zbožní jednotlivci je obvykle stavěli na vlastním pozemku. Dále se památky stavěly také u cest ke hřbitovu či poutním místům. Rovněž to mohla být místa, kde se člověk cítil být osamělý a zranitelný, místa symbolizující lidskou pomíjivost jako jsou vysoké hory, hluboké rokle, apod. Dalším typickým místem jsou rozcestí a křižovatky cest, které mívaly špatnou pověst. Postavením kříže nebo božích muk se toto místo dostalo pod boží ochranu. Neštěstí se často stávala na cestách, proto i podél cest najdeme řadu drobných památek. Ve volné krajině sloužily drobné památky jako významné orientační body a to nejen pro místní, neboť byly značeny i do katastrálních a vojenských map.²⁵

Vítězslav Štajnochr napsal na toto téma studii „Světské, votivní, poutní kaple a oratoria, polohy kaplí a oratorií“. Rozlišení mezi kaplí a oratoriem spočívá v tom, že kaple je vybavena oltářem, kdežto oratorium jej nemá, je určeno modlitbě a pobožnosti, ale nikoliv bohoslužbě (patří zde boží muka, poklony, kříže, aj.) Jak kaple, tak oratoria jsou řádně posvěceny (benedikovány). Rozlišuje tři základní druhy kaplí a oratorií.

První skupinu představují *světské kaple a oratoria*, které se nacházejí ve specificky lokalizovaných polohách, a tvoří tak pravidelnou síť. Konkrétní polohy – místa jsou tato:

²⁴ Tamtéž, str. 130.

²⁵ HANZL, Z.: Kámen v rukodělné výrobě..., str. 191-192.

1. Na návsi – většinou skutečný střed obce, nebo při jejím kraji, kde plnily roli shromaždiště i pro okolí. Ústřední poloha souvisí s obecnými archaickými principy dominance středu jakožto osou veškerého dění;

2. Domovní záštity (exteriérová oratoria) – jsou to lidové výklenkové plastiky, které se umísťovaly na fasádách, ve zdi obytných stavení v obci;

3. Při východisku z intravilánu – jednak u hlavní komunikace, dále u lokálních cest. Je to symbolické místo jako „práh“ či „brána“ obce, míjení tohoto bodu bylo provázeno pokřížováním;

4. Při hlavní komunikaci v extravilánu – zde se nachází několik typických poloh:

a) v sedle (tj. nejnižším bodě mezi dvěma kopci) jakožto místo osvojení si krajiny;

b) na cestách protínající vodoteč – místa jako brod, lávka nebo most. Z tohoto místa často vede více hospodářských cest. Zde často nacházíme sochu sv. Jana Nepomuckého;

c) na cestách koaxiálně s vodotečí – podél břehu (kaple a oratoria jsou umístěny opět v místech překročení vodoteče);

d) v místech vývěru vody jako jsou studánky a prameny – tyto zdroje jsou často uctívány;

5. Na hranicích katastru – hranice katastru vždy vymezovala soustavu hraničnicků (mohly to být zářezy ve stromech, kameny, ale i kaple nebo oratoria).

Druhou skupinu prezentují *votivní kaple a oratoria* – věnované a děkovné za záchranu, odvrácení hrozby nebo připomenutí neštěstí jako vyprošení spásy zemřelého. Např. za záchranu života, narození dítěte, odvrácení hladomoru. Patří zde i smírčí kříže. Stávaly na konkrétních místech neštěstí, poloha je tak nezávislá na síti světských a poutních kaplí.²⁶

Třetí skupinu tvoří *poutní kaple a oratoria*. Určitá světská nebo votivní kaple mohla být nadána privilegiem *svatyně*. Svatyně se nacházejí na místech zjevení Boha (tj. hierofanie), zázračného vyobrazení nebo na místech mučení světců - mučedniště. Mohou být samostatné nebo součástí tzv. *svatého okrsku*, což je celý poutní areál, komplex. Svatý okrsek je zdaleka pozorovatelný, je to hora nebo kopec. Na místě jeho spatření poutníci pokleklí a políbili zem. Podle tohoto se stavbám na těchto místech říká poklony (většinou nazývány výklenkové kapličky). Stejně tak se zde poté s poutí loučili. Poutní cesty se mohly skládat i z tzv. *svatých cest*. Ty jsou vedeny určitým ikonografickým programem, počet zastavení se různí a jejich

²⁶ ŠTAJNOCHR, V.: Světské, votivní, poutní kaple a oratoria..., str. 50-55.

poloha je autonomní ve vztahu ke světským a votivním kaplím a oratoriím. Řadí se zde i křížové cesty.²⁷

Mezi oratoria patří rovněž *světské plenérové sochy a sousoší*. Byly to záštity určitého místního společenství věřících, takže nejčastěji byly situovány na návsi nebo při východisku z intravilánu. Dále to mohly být záštity hospodářských okrsků extravilánu (sadů, vinic, rybníků), konkrétního statku, pramene či studánky, nebo záštity proti moru (viz morové sloupy). Některé sochy se staly objekty poutní úcty nebo příklady devočních (posvátných) vyobrazení poutních míst. Sochy nakonec mohly mít votivní charakter, tzn., že je někdo nechal vystavět na základě konkrétní události, a tedy na konkrétním místě.²⁸

1.5 Terénní výzkum

Drobné památky jsem dokumentovala formou terénního výzkumu. Samotnému výzkumu předcházela fáze přípravy:

a) Výběr jednotlivých farností byl výsledkem několika faktorů. Především jsem se snažila postihnout co největší regionální variabilitu Čech. Dále jsem zohledňovala oblasti osídlené českým a německým etnikem. Konkrétní výběr byl podřízen momentálním osobním možnostem.

b) Příprava kartografických podkladů: opatření si mapy 1:25000, na nichž jsou vyznačeny katastrální hranice jednotlivých obcí. Důležitou pomůckou byly turistické mapy s měřítkem – 1:50000 nebo 1:75000, kde jsou drobné památky orientačně vyznačeny.

Přímo na místě jsem poté dokumentovala nalezené drobné památky. Zakreslovala je do mapy a prováděla fotodokumentaci. U každé drobné památky jsem se pokoušela zjistit: její typ; dataci; zda se dochoval nějaký nápis, případně věnování; místo a polohu, s vyznačením do mapy; a současný stav, ve kterém se objekt nachází (fotografie).

Existuje několik základních *architektonických typů* drobných sakrálních objektů – jsou to kříže, kaple, boží muka, sochy světců. Rozčlenění v publikacích se však může lišit, neboť záleží na autorovi, jak přesnou typologii potřeboval. Zda rozdělil památky i podle stavebního materiálu nebo zda jsou prostorové či ne, apod. Rovněž některé druhy drobných památek jsou obtížně zařaditelné, neboť jsou kombinací dvou typů, určitým přechodovým typem.

²⁷ Tamtéž, str. 55-59.

²⁸ Tamtéž, str. 59-61.

Datace – při určení data jsem vycházela z nalezení nápisu na daném objektu. Je třeba vzít v potaz, že vyrytý letopočet nemusí znamenat vždy rok vzniku, ale také rok opravy. V případě hůře čitelných nápisů nebo dokonce nečitelných nápisů tak nemáme úplnou jistotu.

Nápisy a věnování – téměř na každém objektu byly původně dva nápisy. Jeden od toho, kdo nechal památku postavit, a druhý jako citát z Bible, poselství, kteří si měli kolemjdoucí přečíst.

Místo a poloha – na jakém místě v krajině památka stojí. Ve výše zmíněné studii jsou uvedeny typická místa a polohy, kde památky původně stály, a jaký to mělo význam. Kde stojí dnes?

Současný stav je relativně zřejmý. Je poznat, zda je památka nově omítnuta nebo jinak opravena. Jestli se k památce chodí, lze rovněž poznat podle toho, zda u ní leží květiny, hoří svíčka nebo jak je vůbec dostupná pro kolemjdoucí.

2. Soupis drobných památek

V této kapitole předkládám soupis drobných památek v jednotlivých farnostech, které jsem zaznamenala při svém terénním výzkumu. Číslování vychází z katastrů obcí a odpovídá zaznamenání v mapce.

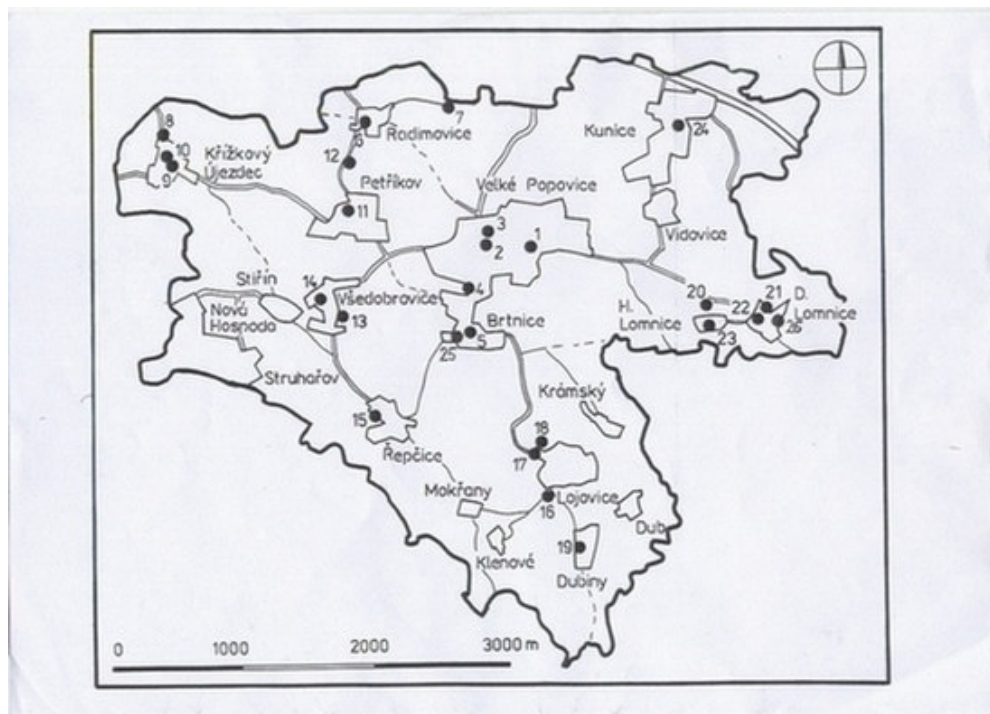
2.1 Farnost Velké Popovice

Farnost Velké Popovice zahrnuje oblast ležící ve středočeském kraji zhruba 25 až 30 km jihovýchodně od Prahy. Organizačně farnost patří pod pražské arcibiskupství a je začleněna pod vikariát Jílové, což je okrsek (ve státní správě by velikost odpovídala okresu). Můžeme zde vidět, že církevní správa je od státní správy odlišná, neboť některé dnešní části jedné obce leží v jiné farnosti. Do farnosti Velké Popovice spadají tyto obce:

Obec *Velké Popovice* s těmito částmi obce: Brtnice, Dubiny, Krámský, Lojovice a Řepčice.

Obec *Kunice* s těmito částmi obce: Dolní Lomnice, Horní Lomnice a Vidovice. Dále jsou to obce Radimovice, Petříkov, Křížkový Újezdec a Všedobrovice, což je část obce Kamenice.

Celkem jsem našla na daném území **26** drobných objektů.

Obr. 1. Mapa drobných památek ve farnosti Velké Popovice.

Seřazení dle mapy:

Velké Popovice

1. Zvonička. Stojí v obci, na levé straně silnice směrem na Vidovice. Stojí v těsné blízkosti plotu od domu čp. 276. Nápis i datace chybí.
2. Socha sv. Jana Nepomuckého. Datace: 1831. Stojí v centru obce před hřbitovem u kostela Panny Marie Sněžné, vedle ní památná lípa. Nápis: Gewidmet von Vinzeznz und Antonia Hartmann im Jahre 1831.²⁹
3. Památník obětem války. V centru obce před kostelem. Památník pro oběti z obou světových válek. Upravený, položeny květiny. Nápis: Na věčnou paměť hrdinům a obětem za svobodu vlasti (následují jména zemřelých).

Brtnice

4. Kamenný kříž. Datace: 1912. Uprostřed obce na návsi, po boku 2 tůje.
5. Zvonička bez zvonu. V obci u rozcestí směrem na Řepčice.

Radimovice

6. Zvonička. Vlevo na návsi při silnici. Datace: 1887.
7. Kamenný sokl u stromu. Na rozcestí polní cesty směrem na Strančice, asi 1 km za obcí.³⁰

Křížkový Újezdec

8. Litinový kříž na kamenném podstavci. Datace: 1913. Stojí na kraji obce vpravo u cesty směrem na Čenětice, vedle bříza a dva mladé jehličnany. Nově opravený. Nápis: Ku cti a slávě boží věnují občané Kříž. Újezdce.
9. Zvonička (Viz přílohy, obr. 9). Datace: 1864. Na návsi obce. Kolem ní 5 lip.
10. Památník obětem války. Datace: 1922. Na návsi obce. Nápis: Padlým občanům ve světové válce věnuje m. obec Kř. Oujezdec roku 1922 (následují jména zemřelých).

Petřikov

11. Zvonička se základem výklenkové kaple, zděná z cihel. Nachází se uprostřed obce, kousek od cesty směrem na Radimovice. Kolem 2 lípy.
12. Litinový kříž na kamenném podstavci. Stojí na pravé straně u silnice směrem na Radimovice, asi 100m za obcí, bez stromu, chybí cedulka na kříži.

Všedobrovice

²⁹ Překlad: Věnováno Vincentem a Antonií Hartmann v roce 1831.

³⁰ Na základě evidenčního listu z Národního památkového ústavu, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze lze dohledat, že zde stávala socha sv. Jana Nepomuckého.

13. Dřevěný kříž. Stojí na levé straně cesty směrem na Řepčice u odbočky do polí, po boku dva modříny. Prostý, zachovaný, váza s květinami. V křížení přibitá plechová cedulka s nápisem IHS.

14. Zvonička. Datace: 1897. Stojí u křižovatky, u hlavní cesty směrem na Velké Popovice. V těsné blízkosti obytného domu, bez stromu.

Řepčice

15. Památník obětem války. Uprostřed obce, na levé straně cesty směrem na Všedobrovice, kolem 2 smrky. Nápis: Věnuje občanstvo (následují jména zemřelých).

Lojovice

16. Výklenková kaplička. Stojí na rozcestí za hospodářským statkem v obci. V nice železný křížek.³¹

17. Památník obětem války. Stojí na návsi obce, kolem 2 lípy. Nápis: Padlým vojínům ve světové válce 1914-1918.

18. Výklenková kaplička se zvonící. Stojí na návsi obce vedle památníku, opravená, kolem 2 lípy. Nápis: Svatá Maria oroduj za nás.

Dubiny

19. Výklenková kaple s dřevěnou zvonící. Stojí na návsi obce, opravená, u ní 2 lípy, 2 kaštany.

Dolní Lomnice

20. Litinový kříž na 4-bokém kamenném pilíři. Stojí na cestě vlevo, směrem na Velké Popovice. Umístění na soukromém pozemku – na zahradě, vedle dub.

21. Památník obětem války. Uprostřed obce. Kolem květinová záhon. Nápis: Památce padlým (výčet jmen) věnují vděční občané. Později přidána deska s nápisem: Oběti revoluce 1945, Mírek Pilous.

22. Výklenková kaple s dřevěnou zvonící. Datace: 1913. Uprostřed obce, opravená, kolem 2 lípy. Nápis: LP 1913, Oroduj za nás.

Horní Lomnice

23. Kamenný kříž. Na návsi obce, kolem 2 lípy. Vedle prázdný kamenný sokl.

Kunice

24. Památník obětem války (Viz přílohy, obr. 8). Datace: 1921. Na návsi v obci, kolem 4 lípy. Nápis: Věnuje spolek VLAST v Kunicích (následují jména a fotky zemřelých)

25. Památník obětem války. Brtnice. V obci, u rybníčka.

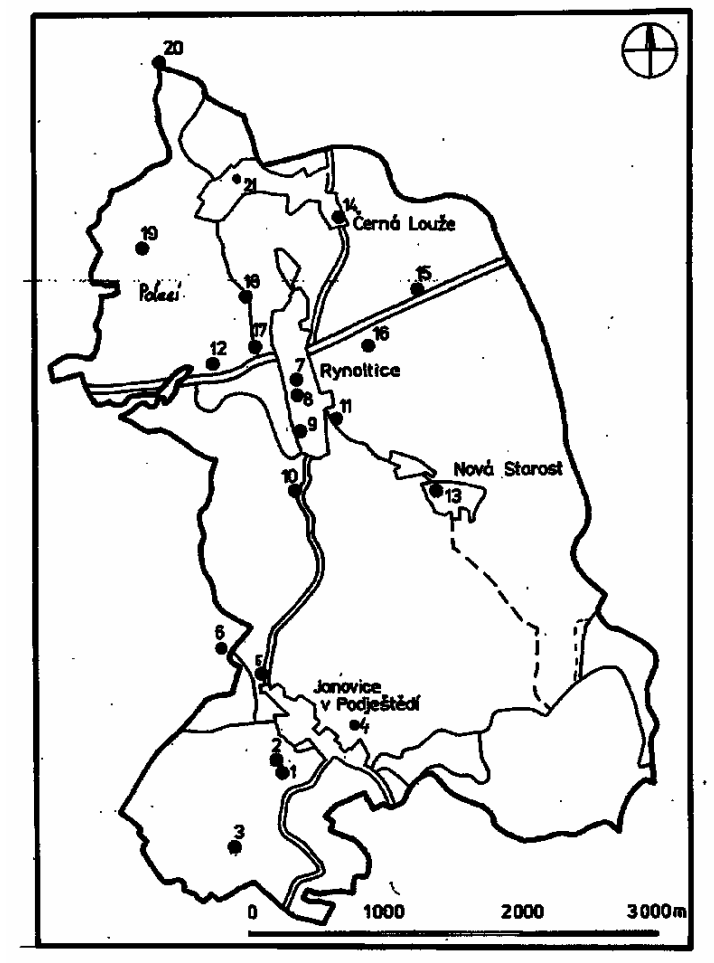
³¹ Na základě evidenčního listu z Národního památkového ústavu, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze lze dohledat, že ve výklenku stávala soška sv. Jana Nepomuckého, která byla ukradena.

26. Socha sv. Jana Nepomuckého. U silnice při statku. Dolní Lomnice. Železná socha z 1. poloviny 19. století.

2.2 Farnost Rynoltice

Farnost Rynoltice leží v Libereckém kraji zhruba 20 km západním směrem od Liberce v podhůří Lužických hor. Patří pod litoměřické biskupství, liberecký vikariát. Jedná se o malou farnost, tvoří ji pouze obce Janovice v Podještědí a Rynoltice se svými částmi Polesí, Nová Starost a Černá Louže.³²

Na daném území jsem v 5 obcích našla 21 drobných objektů.

Obr. 2. Mapa drobných památek ve farnosti Rynoltice

Seřazení dle mapy:

³² Jítrava je část obce Rynoltice, která je samostatnou farností. <http://www.biskupstvi-ltm.cz>

Janovice v Podještědí

1. Janovické poustevny (Viz přílohy, obr. 11). Jsou to původní skalní příbytky mnichů. Poutní místo, které se nachází v lese, vede k němu lesní pěšina - odbočka vpravo ze silnice směrem na Dubnici. Datace: dle turistického rozcestníku r. 1788, ve skále je ještě další letopočet z 19. st., zřejmě 1833. Nápis latinský ve skále: „AD GABRIELIS AVE RESPONDES OPTIMA FIAT REDDE TVVM FIAT GVM REPETEMVS AVE.“³³
2. Dřevěný kříž. Datace: 1999. Vede k němu křížová cesta (12 obrazů připevněných k dřevěnému zábradlí). U Janovických pousteven.
3. Kamenný podstavec. Datace: 1897. Umístění mezi poli, původně zřejmě polní mez, vedle postaven myslivecký posed. Nápis na podstavci: „Errichtet im Jahre 1897 von Laurenz ... Rudolf ...“³⁴
4. Kaple. Za obcí, vedle lesní hřbitov.
5. Kaple. Datace: 1727. Stojí na kraji obce, u odbočky na zámek Lemberk. Nápis: je nečitelný, v němčině, je z něj pouze patrný letopočet 1777.³⁵
6. Výklenková kaplička s Pietou. Stojí za obcí, na pravé straně polní cesty směrem na zámek Lemberk. Dnes je součástí oplocené pastviny.

Rynoltice

7. Socha sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého. Jedná se o sochu, která z každé strany ukazuje jiného světce. Na podstavci jsou znázorněny výjevy z života obou světců. Stojí na návsi obce naproti kostela přes cestu. Datace: 1735. Nápis: Errichtet im Jahre 1735. Renovirt wenn hierher übertragen von der Gemeinde im Jahre 1847.³⁶
8. Výklenková kaplička. Na vrcholu ukončená křížkem. Na návsi obce.
9. Socha sv. Jana Nepomuckého. Stojí v obci, na pravé straně cesty u mostu přes Panenský potok. Nápis i datace nečitelná.
10. Železný kříž upevněný na sloupku na kamenném podstavci. Na kraji obce, u cesty směrem na Janovice, kolem 5 vzrostlých lip. Nápis v němčině je nečitelný.

³³ V roce 1788 přišly do údolí dva mnichové - rok 1833 je rokem úmrtí jednoho z nich. Dřevěný kříž byl znovu vztyčen v roce 1999. Více viz kapitola 3.1 „Architektonické typy“. <http://www.i-noviny.cz/>

³⁴ Překlad: Nechal postavit roku 1897 Lorenc ... Rudolf ...

³⁵ U této kaple se 16. července 1757 „zastavil a vodou se občerstvil rakouský generál von Laudon“ a poté pokračoval cestou do Rynoltic, kde přespal ve statku čp. 3. O 19 let později se u této kaple zastavil se svými generály římskoněmecký císař Josef II., když vyhlížel místo pro stavbu nové pevnosti. <http://www.i-noviny.cz/>

³⁶ Překlad: Založena v roce 1735. Opravena, když zde byla přenesena obcí roku 1847.

11. Kamenný kříž s Pietou. U rozcestí na Novou Starost, beze stromu. Nečitelný nápis v němčině i datace.
12. Kaple. Datace 1881.³⁷ U hřbitova, v centru hřbitova stojí železný kříž na kamenném podstavci s nápisem Errichtet 1879.

Nová Starost

13. Výklenková kaplička. V obci, na levé straně při cestě. Ve velmi špatném stavu.

Černá Louže

14. Kaple (Viz přílohy, obr. 10). Datace: 1874. Na kraji obce, při cestě nalevo směrem do Rynoltic. Uvnitř 3 obrázky Panny Marie.
15. Výklenková kaplička. Na vrcholu ukončená křížkem. U rychlostní cesty napravo směrem do Rynoltic. Nápis: Errichtet von Michael Schicht, Bauer aus Ringelshain im Jahre 1849.³⁸
16. Žulový křížek. Místo dopravní nehody. Na místní cestě k Černé Louži.

Polesí

17. Výklenková kaplička. Na vrcholu ukončená křížkem. Datace: 1856. Stojí na polní cestě po levé straně směrem do Černé Louže. Nápis: Errichtet aus ... Dankbarkeit zur Ehre Göttes. ... Johann Schicht ...1856.³⁹
18. Výklenková kaplička. Na vrcholu ukončená křížkem. Nápis: Wenn auch rastlos hier im Staube, unser Auge Euch beweint. Bleibt uns doch der holde Glauber, jenseits werden wir voreint.⁴⁰
19. Boží muka, pilířová. Datace: 2003. Nové, na rozcestí lesních cest.
20. Hraniční kámen „U tří pánů“ (Viz přílohy, obr. 12 - 14). Trojboký opracovaný kámen. Na bočních stranách mezníku najdeme vytesané znaky a iniciály jejich tehdejších majitelů. Datace: 1680. Vedle lípa. V lese na rozcestí.⁴¹
21. Zvonička (bez zvonu). V centru obce.

³⁷ Novogotická kaple manželů Prokopových z roku 1881. <http://www.luzicke-hory.cz/mista>.

³⁸ Překlad: Nechal postavit Michael Schicht, sedlák z Rynoltic v roce 1849.

³⁹ Překlad: Postaveno z ... vděčnosti ku cti Boha ... Johann Schicht ...1856.

⁴⁰ Překlad: Ačkoli zde v prachu naše oko vás neustále oplakává, zůstává nám přece utěšující myšlenka, že na onom světě se shledáme.

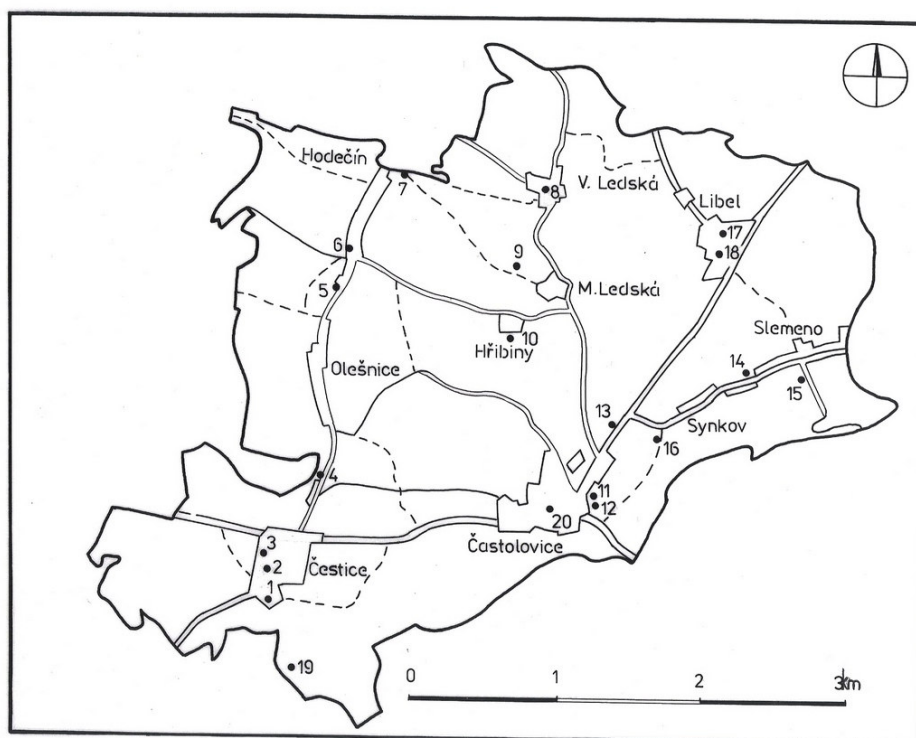
⁴¹ Poblíž osady Polesí u Rynoltic se nachází v lese skutečně zvláštní hraniční kámen, kterému se říká Třípanský kámen nebo kámen „U tří pánů“. V tom místě se totiž stýkaly hranice tří sousedních panství. Poměrně velký trojhranný kámen je umístěn poblíž osamělé lípy a do všech tří ploch je vytesán nápis z roku 1680. <http://www.chrastava.cz/muzeum/cesky/bull0409.htm>.

2.3 Farnost Častolovice:

Farnost Častolovice leží ve východních Čechách v Královéhradeckém kraji. Je to oblast ležící v podhůří Orlických hor, ležící nedaleko na jihozápadně od Rychnova nad Kněžnou. V církevní správě patří pod královéhradecké biskupství, vikariát Rychnov nad Kněžnou.

Leží zde tyto obce: Častolovice; Čestice s částí Častolovické Horky; Hřibiny s částmi Malá Ledská, Paseky, Velká Ledská; Libel; Olešnice; a Synkov.

Na daném území jsem v 10 obcích našla 21 drobných objektů.

Obr. 3. Mapa drobných památek ve farnosti Častolovice.

Seřazení dle mapy:

Čestice

1. Socha sv. Jana Nepomuckého. Datace: 1836 Na kamenném podstavci je i reliéf jeho shození z mostu do Vltavy. Umístění uprostřed obce u křižovatky, Nápis první: Ku veřejnému uctění a zvelebení jména svatého Jana Nepomuckého založil sochu Jiří

Zeman z ... Nápis druhý: Ku cti a chvále boží obnoveno manželzy Ferd. a Alžb. Vocel 1894.⁴²

2. Kaple Anděla Strážného. Datace: 1883. Na návsi obce. Opravená.⁴³
3. Kamenný kříž na podstavci. Momentálně stojí na soukromém pozemku zahrady, u křížení místních cest, asi 100m od návsi. Chybí letopočet. Nápis: „Pojďtež ke mně všickni, kteříž pracujete a obtíženi jste a já vás občerstvím!“ Mat. 11, 28-29.
4. Sousoší Kalvárie. Datace: 1829. Stojí na soukromém pozemku zahrady, na levé straně u silnice směrem na Olešnici. Je zde uvedeno, kdo nechal kříž postavit „Založil Josef Zaňka a nápis: „Svatý kříži, tebe ctíme, tvrdé lůžko Ježíše, jež v den soudu uvidíme na obloze třpytit se. Hle matka tvá! Hle syn tvůj!“

Olešnice

5. Kamenný kříž s pozlaceným korpusem Krista. Datace: 1876. Opravený, na pravé straně hlavní silnice v obci, jsou zde dva nápisy:
Zepředu – „K duševnímu potěšení a povzbuzení ku svaté víře svých milých sousedů založili zde sv. kříž manželé FRANTIŠEK a KATEŘINA BARTOŠ z Volešnice č.31 L.P. 1876.“
Zezadu - „Všichni, jenž zde cestou jdete, na Ježíše Krista hleďte, jak za vás na kříži umřel a křížem nebe otevřel, by jste i vy kříž svůj vzali, tak se za Ním brali.“
6. Výklenková kaplička. Na pozemku soukromé zahrady, u křižovatky na Hřibiny, je zde nápis: Oroduj za nás. Svatá boží rodičko!
7. Kříž dřevěný. Opravený, u křižovatky na Velkou Ledskou. Datace chybí, Nápis: Pro tvé svaté drahé rány Ježíši ukřižovaný smiluj se nad námi!

Velká Ledská

8. Sousoší Kalvárie (Viz přílohy, obr. 16). Datace: 1833. Stojí na návsi. Nápis: Kříž tento postaven jest ku cti a chvále boží počestným...(jméno nečitelné). Vedle stojí dřevěná zvonička. Datace: 16.5. 2004.

Malá Ledská

9. Výklenková kaplička. U křižovatky na Velkou Ledskou a Hřibiny.

Hřibiny

10. Kříž železný na vyšším kamenném pilíři. Na zahradě soukromého pozemku, kolem něj dvě lípy, u křižovatky na Častolovice. Neopravený – letopočet i nápis nečitelný.

Častolovice

⁴² Datace dohledána. <http://www.svazekobciorlice.cz>.

⁴³ Datace dohledána, tamtéž.

11. Socha sv. Václava. Dátum: 1939⁴⁴. V obci před kostelem sv. Víta. Nápis: Nedej zahynouti nám ni budoucím!
12. Socha sv. Jana Nepomuckého. Letopočet je možná skryt v chronogramu.⁴⁵ V obci u boční zdi kostela. Vedle prázdný kamenný podstavec, z obou stran dvě lípy. Nápis: IN IV STI, TIATVA, CONFIDI, ATERNE, NONERV, BESCAM.
13. Kamenný kříž s Pietou (Viz přílohy, obr. 15). Na levé straně silnice vedoucí do Lible. Nápis zepředu: „O Bohu ku zdroji lásky! Přej mi svého želu částky, s tebou ať se rozkvílím. Učiň ať se vznítit mohu, v lásku dlužnou Kristu Bohu, ať jej sobě nachýlím.“
Nápis zezadu: „Na památku obnoven. Sv. Missie r. 1902“
14. Kamenný podstavec - torzo památky. Na konci aleje vedoucí k zámku.⁴⁶

Synkov

15. Výklenková kaplička. Dátum: 1902. Na pravé straně hlavní cesty v obci směrem na Slemeno.
16. Kamenný kříž. Dátum: 1814. V dobrém stavu. V obci, na rozcestí k vlakovému nádraží. Mezi dvěma topoly.

Libel

17. Kamenný kříž se sochou Panny Marie. Dátum: 1813. Stojí na návsi obce. Zachovalý, ale nápis nečitelný.
18. Socha sv. Jana Nepomuckého. Na pravé straně podél místní cesty, asi 100m od návsi. Socha původně barevná. Nápis i letopočet nečitelný.

Častolovické Horky

19. Výklenková kaplička. Uvnitř sošky Panny Marie a sv. Josefa s Ježíškem. V špatném stavu, u rozcestí v Častolovických Horkách (část obce Čestice). Nápis i letopočet nečitelný.
20. Kaple sv. Maří Magdalény. Dátum: 1580. Nachází se na hřbitově. Častolovice. Pozdně gotickou kapli nechala vystavět r. 1580 zbožná paní Magdalena z Donína, manželka Fridricha z Oppersdorfu. Do nynější podoby byla upravena r. 1832.⁴⁷

⁴⁴ Pravděpodobně k výročí úmrtí sv. Václava r. 929 (tehdy uznávané datum), nebo také možná souvislost s postavením sochy v roce 1939 – tj. roku, kdy vzniknul Protektorát Čechy a Morava a na podzim vypukla 2. světová válka.

⁴⁵ Chronogram – tj. letopočet skrytý v nápisu. Při počítání vychází rok 1721, kostel byl však postaven až v letech 1770-1775. Viz HEROUT, J.: Jak poznávat kulturní památky. Praha: Mladá fronta, 1986, str. 41.

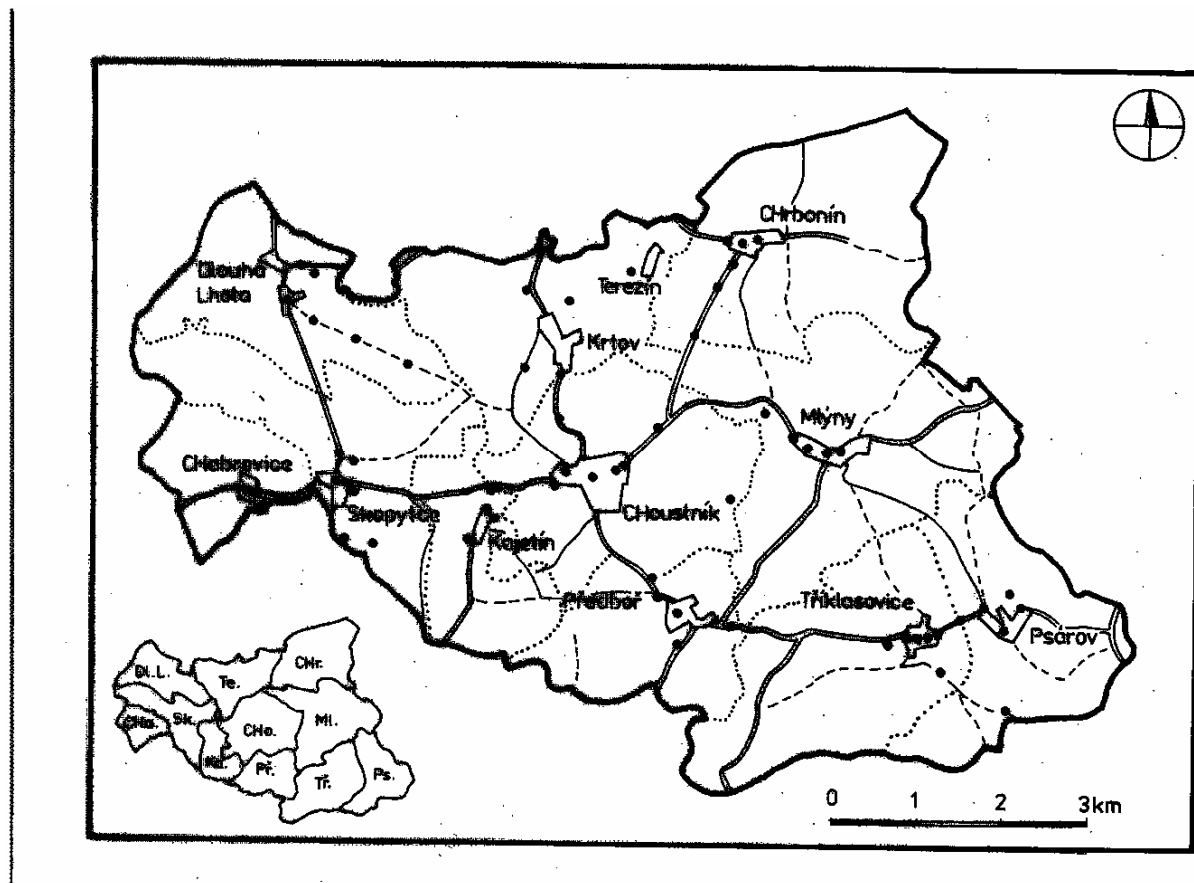
⁴⁶ Dle vyprávění místního usedlíka p. Rybáře je to místo, kde spadla kontesa z koně a zabila se.

⁴⁷ Informace o založení kaple. <http://www.ou-castolovice.cz>.

2.4 Farnost Choustník

Farnost Choustník leží v jihočeském kraji, asi 10 – 20 km jihovýchodním směrem od města Tábor. V církevním uspořádání náleží pod českobudějovické biskupství, vikariát Tábor. Leží zde tyto obce: Dlouhá Lhota; Choustník s částmi Kajetín a Předboř; Chrbonín; Krtov; Mlýny; Psárov s částí Tříklasovice; Skopytce s částí Chabrovice.

Na daném území bylo v 11 obcích celkem nalezeno 74 drobných objektů.⁴⁸

Obr. 4. Mapa drobných památek ve farnosti Choustník.

Seřazení dle mapy:

Dlouhá Lhota

1. Litinový kříž na kamenném podstavci (Viz přílohy, obr. 18). U silnice směrem na Radimovice mezi dvěma lipami, na odbočce místní komunikace. Nápis: Pochválen buď Pán Ježíš Kristus.

⁴⁸ Terénní výzkum provedl v srpnu 2007 Václav Matoušek v rámci studia české krajiny 19. a poč. 20. století. S jeho souhlasem jsem použila zde uvedená data.

2. Litinový kříž na kamenném podstavci. Za posledním domem ve vsi u silnice směre Radimovice. Mezi dvěma lipami. Nápis: Pochválen buď Pán Ježíš Kristus. Až na věky věkův. Věnovali ku chvále Boží Václav a Marie Housovi. Všem věrným dušičkám... (nečitelné).
3. V centru obce kaplička se zvonící.
4. Vedle kapličky malý parčík s památníkem padlým v 1. a 2. světové válce. Mezi 4 lipami.
5. Litinový kříž na kamenném podstavci sestaveném z dlažebních kostek. Datace: 1949. Obci na rozcestí. Mezi dvěma lipami. Nápis: Pochválen buď Pán Ježíš Kristus.
6. Litinový kříž na kamenném podstavci. Za vsí na rozcestí polních cest směrem na Choustník. Mezi dvěma lipami. Nápis: Pochválen buď Pán Ježíš Kristus.
7. Kamenný kříž s kovovým Kristem. Polní cesta směr Choustník. Mezi dvěma lipami. Nápis: Pochválen buď Pán Ježíš Kristus až na věky Amen 1939.
8. Výklenková kaplička u cesty směr Choustník, v lese.

Chabrovice

9. Litinový kříž na kamenném podstavci. Ve vsi na rozcestí pod dvojitou lipou. Špatně čitelný nápis: Vojín... Jan Mika ... Na kamenném podstavci fotografie vojáka.
10. Pomník padlým z 1. světové války. Na návsi. Deska připevněna na náhrobní kámen. Mezi 3 lipami.
11. Kaple, na návsi pod lipou.

Choustník

12. Litinový kříž na kamenném podstavci. Před kostelem mezi dvěma lipami. Nápis: Chvála Kristu.
13. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na okraji obce na křižovatce směr Skopytce. Nápis: Chvála Kristu.
14. Výklenková kaplička. Na náměstí. Nápis: Svatý Jene oroduj za nás.
15. Pomník padlým v 1. světové válce. Na náměstí.
16. Výklenková kaplička na vrcholu stoupání směr Krtov (Viz přílohy, obr. 19).
17. Litinový kříž na kamenném podstavci. Mezi dvěma lipami Nápis: Chvála Kristu.
18. Kamenná stéla v trojúhelníkové dřevěné ohradce mezi 3 lipami. Rozcestí na severovýchodním okraji obce. Nápis: Pravda vítězí.
19. Kříž svařený z roxorů na starším kamenném podstavci. U cesty na jižním svahu Choustníku.

20. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na rozcestí v severovýchodní části obce. Pod třešní. Nápis: Chvála Kristu.

Chrbonín

21. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na kraji obce při silnici na Radenín.
22. Torzo - kamenný podstavec bez kříže. Na rozcestí ve vsi v zahradce.
23. Kaple a před ní kamenný kříž s nápisem: Pochválen buď Pán Ježíš Kristus. V centru obce.
24. Litinový kříž na kamenném podstavci. Před obcí u silnice na Choustník. Kříž obrácen směrem na Choustník. Mezi dvěma kaštaný.
25. Litinový kříž na kamenném podstavci. Cca 500m před obcí směrem na Choustník. Kříž otočen zády k cestě. Mezi dvěma javory.
26. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na hranici katastru s katastrem Choustníku.

Kajetín

27. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na křižovatce za vsí směrem Skopytce – Choustník. Nápis: Chvála Kristu.
28. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na kraji obce.
29. Torzo litinového kříže. Při silnici na Tučapy. Nápis: Chvála Kristu.
30. Kaple. U rybníka.
31. Litinový kříž na kamenném podstavci. Proti kapli mezi dvěma lipami. Nápis: Chvála Kristu.

Krtov

32. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na okraji obce směrem na Choustník. Nápis: Chvála Kristu.
33. Litinový kříž na kamenném podstavci. Jihozápadně od obce ve stoupání polní cesty. Mezi dvěma lipami. Nápis: Pochválen buď Pan Ježíš Kristus. Pod tím nezřetelný nápis: ... oroduj ...
34. Litinový kříž na kamenném podstavci. Severovýchodně od obce na cestě do terezína na návrší.
35. Kaple. Na návsi.
36. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na návsi. Nápis: Pochválen buď Pan Ježíš Kristus.
37. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na rozcestí severně od obce. Mezi třešní a břízou.

38. Litinový kříž na kamenném podstavci. Severně od obce u silnice směr na Radimovice v zatáčce. Nápis: Chvála Kristu.
39. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na hranici katastrů Krtov – Terezín. Kříž obrácen k Terezínu. Mezi dvěma lipami. Nápis. Pochválen buď Pán Ježíš Kristus až na věky Amen. Postaven ke cti a chvále Boží a památce Jana Radosty z Terezína, padlého na ruském bojišti 29.11.1916 ve věku 21. let. Budiž mu tamní země lehkou.

Mlýny

40. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na křižovatce cest na Choustník a Chrbonín.
41. Litinový kříž na kamenném podstavci. Datace: 1880. Na severním okraji obce směrem na Choustník na křižovatce.
42. Litinový kříž na kamenném podstavci. Před vchodem na hřbitov. Pod lípou. Na hřbitově litinové kříže stejného typu jako v krajině – data pohřbů 1911, 1918, 1936, 1958
43. Dva litinové kříže, z toho jedno torzo na návsi, resp. hlavní křižovatce.
44. Na stejném místě pomník padlým v 1. světové válce.
45. Litinový kříž na kamenném podstavci. Ve východní části obce na křižovatce směrem na Černovice.

Předboř

46. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na severním okraji obce pod kaštanem. Nápis: Chvála Kristu.
47. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na hranici katastru na křižovatce s polní cestou. Nápis: Chvála Kristu.
48. Kamenný kříž s fotografiemi dětí. Na silnici směrem na Tříklasovice. Nápis: Nerozlučné přítelkyně Anna Jordáková, Antonie Pakostova, Božena Krámová z Pivovárů. V radostné dětské hře pod lípou pohříženy, náhle bleskem byly zabity dne 21.7.1912 v stáří od 11 do 12 roků.
49. Kaple na návsi.
50. Výklenková kaplička mezi dvěma lipami. Za vsí, směr Tučapy, při silnici, resp. na křižovatce s polní cestou.

Psárov

51. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na západním okraji obce na rozcestí. Nápis: Chvála Kristu.
52. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na východním okraji návsi na rozcestí, pod kaštanem. Nápis: Bože, veď naše kroky, aby směřovaly k dobru.

53. Kaple na východním okraji návsi. Pod třemi lipami.
54. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na severovýchodním okraji vsi na rozcestí.
Nápis: Bože, veď naše kroky, aby směřovaly k dobru.
55. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na vrcholu návrší severně od obce pod lipou.
Nápis špatně čitelný: Postaven k úctě a slávě Boží...
56. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na okraji lesa na rozcestí, jižně od obce.

Skopytce

57. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na okraji obce směrem na Dlouhou Lhotu.
Mezi dvěma jasaný.
58. Dva litinové kříže na kamenných podstavcích (Viz přílohy, obr. 17). Nad obcí u polní cesty směr Choustník.
59. Litinový kříž na kamenném podstavci. V centru obce na křižovatce. Mezi dvěma lipami. Nápis: Chvála Kristu.
60. Kaple v centru obce.
61. Litinový kříž na kamenném podstavci. V soukromé zahradě. Na podstavci foto vojáka.
Nápis: František Urban (hvězdička) 1877 Skopytce + Rozvadov v Haliči. Věnováno manželkou s pěti dětmi v dubnu 1916. Obnovena pravnoučaty duben 2006.
62. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na okraji obce při silnici na Choustník.
63. Výklenková kaplička na rozcestí. Jižně od obce, na rozcestí, mezi dvěma lipami.
64. Litinový kříž na kamenném podstavci. Bez Krista a bez nápisové desky. Na křižovatce na hranici katastrů.

Tříklasovice

65. Kamenný kříž s kovovým Kristem. Severovýchodně od obce na rozcestí. Skleněná deska: Na věčnou památku Františka Mlejníka z Tříklasovic.
66. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na zahradě soukromého pozemku.
67. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na křižovatce v obci. Nápis: Pochválen buď Ježíš Kristus.
68. Památník padlým v 1. světové válce. Na rozcestí v obci mezi dvěma lipami.
69. Kaple. Před kapličkou litinový kříž. Na křižovatce. Nápis: Chvála Kristu. Mezi dvěma lipami.
70. Litinový kříž na kamenném podstavci. Na rozcestí pod lipou. Jihozápadně od obce.
71. Litinový kříž na kamenném podstavci v torzu litinové ohrádky. V zatáčce cesty. Na podstavci foto vojáka. Nápis: Věnováno drahé památce Františka Hlavničky z Tříklasovic.

2.5 Oblast mezi Planou u Mariánských Lázní a Černošínem

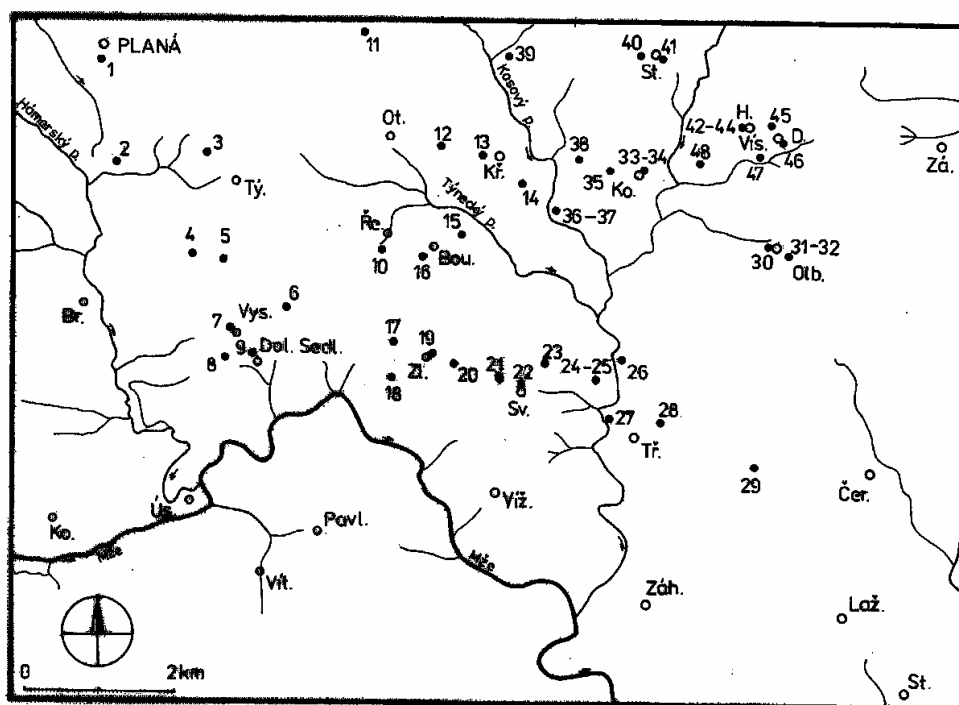
Tato oblast leží v západních Čechách – Plzeňském kraji, asi 50 km západně od Plzně, poblíž Tachova. Jak jsem výše uvedla, jedná se o historické vymezení oblasti na základě bojiště Třebel, kde se odehrála jedna z bitev 30-leté války. Nyní zde působí dvě farnosti – Planá a Stříbro, které obě patří pod plzeňské biskupství a tachovský vikariát. Na zkoumaném území se nacházejí se tyto obce:

Černošín s částí Třebel; Olbramov s částí Kořen.

Planá u Mariánských Lázní se svými částmi Křínov; Otín s osadou Ovčiny; Svahy; Týnec; Vížka; Vysoké Sedliště s osadou Dolní Sedliště; a Zliv s osadami Boudy a Řešanov.

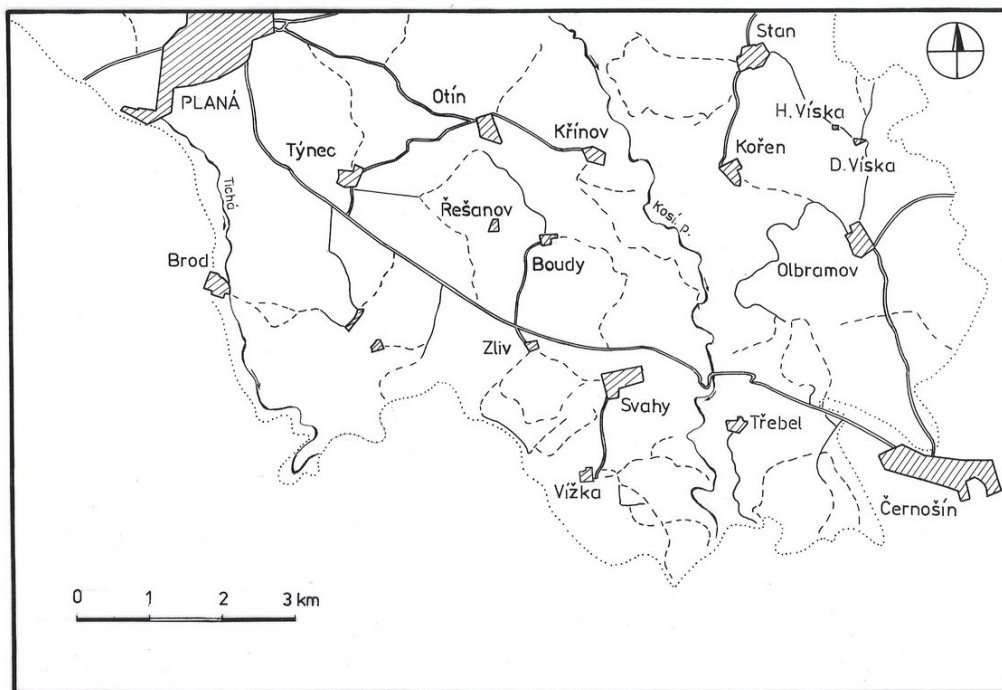
Dále jsou tu části či spíše osady Stan, Dolní a Horní Víška, které patří pod obec Lestkov.

Na daném území bylo v 19 obcích nalezeno 49 objektů.⁴⁹

Obr. 5. Mapa drobných památek v oblasti mezi Planou u Mariánských Lázní a Černošínem.

⁴⁹ Data byla již publikována. MATOUŠEK, V.: Třebel: obraz krajiny s bitvou. Praha: Academia, 2006, str. 273 - 281. S jeho souhlasem jsem použila zde uvedená data.

Obr. 6. Mapa katastrů obcí v oblasti mezi Planou u Mariánských Lázní a Černošínem.

Seřazení dle mapy:

Planá

1. Na východní okraji při odbočce na hlavní silnici se nachází kaplička zasvěcená Panně Marii (nad vchodem nápis AVE MARIA). Objekt datovaný nápisem nad vchodem k r. 1808 byl při poslední návštěvě zcela prázdný, ovšem zjevně pečlivě udržovaný.
2. Na jihovýchodní hranici katastru je proti objektu lesovny pod silnicí na stromě přibitý malý dřevěný kříž. Jedná se pravděpodobně o památník automobilové nehody. U paty stromu i na stromě bývají pravidelně květiny. Z původního nápisu na kříži je dnes čitelné jen datum 21.3.2001.

Týnec

3. Severozápadně od obce se na vrcholu oblého návrší mezi dvěma stromy nachází povalený kamenný podstavec kříže. Německý nápis o chvále Ježíše Krista neobsahuje dataci. Objekt je dnes uprostřed pole, původně se nacházel při zaniklé cestě z Týnce do Plané (snad se jednalo o jednu z možných větví původní zemské silnice).

4. Při lesní cestě, v blízkosti dvou osamělých rekreačních objektů se nachází nízký kamenný kříž. Nelze vyloučit, že kříž byl v posledních letech z neznámých důvodů přenesen na místo z nedalekého pustnouiho hřbitova ve Vysokém Sedlišti.
5. Při asfaltové cestě z hlavní silnice na Vysoké Sedliště se nachází kamenný podstavec s torzem kamenného kříže, doplněného přivázanou dřevěnou příčkou. Objekt není datován.

Vysoké Sedliště

6. Severovýchodně od obce se při cestě do polí nachází mezi dvěma lipami povalený podstavec kříže. Z německého nápisu vyplývá, že kříž nechali postavit v r. 1917 Wenzl a Theresia Böhlovi z Vysokého Sedliště ke slávě Boží a jako připomínku těžkých válečných let.
7. V jihozápadní části obce stojí na rozcestí více než 3m vysoký dřevěný kříž. Bez datace.
8. Jihozápadně od obce se na rozcestí nachází kamenný podstavec. Nápis nečitelný. Na vrcholu je patrný zbytek odlomeného kovového kříže.

Dolní Sedliště

9. Na rozcestí nad obcí stojí pečlivě udržovaná kaplička. Uvnitř je obraz Panny Marie s malým Ježíškem. Objekt není datován.

Řešánov

10. V jižní části obce stojí na soukromém pozemku na původním kamenném podstavci zjevně novodobý dřevěný kříž s Kristem. Nápis na podstavci je nečitelný. Na kříži je plechový štítek s nápisem Řešánov.
11. Otín – Ovčiny. V obci je nedatovaná kaplička se zvoničkou.

Křínov

12. Při silnici mezi obcemi Otín a Křínov, na hranici katastrů je kamenný podstavec s dochovaným železným křížem. Z nezřetelného německého nápisu na podstavci lze soudit, že kříž nechali postavit Michail a Theresia (?) z Křínova v r. 1861 (?).
13. V horní části návsi stojí kaplička se zvoničkou. Bez datace.
14. Přibližně 200 m východně od obce se v úzké roklí nad levým břehem drobné vodoteče, která roklí stéká ke Kosímu potoku, nachází kamenný smírčí kříž. Je vysoký 110 cm, maximální rozpětí ramen je 85 cm, síla kříže je 15 – 25 cm. Kříž stojí na místě, kde 17.2. 1548 zavraždil Filip ze Stanu Andrease Mestla z Křínova.⁵⁰

Boudy

⁵⁰ URFUS, V. – VÍT, J. - WIESNER, S.: Kamenné kříže Čech a Moravy..., 2001, str. 367.

15. Severovýchodně od obce, na louce nad samotou zvanou původně Weschtlhäusel kamenný podstavec, pod ním sražený kamenný kříž. Z německého nápisu vyplývá, že kříž postavili rodiče na památku syna Josefa Wirla, který padl 7.9.1917 a byl pohřben ve Skopo (Skopje?).
16. V obci kaplička se zvoničkou. Bez datace.

Zliv

17. Severozápadně od obce při hlavní silnici na betonovém podstavci dřevěný křížek na památku dopravní nehody, při níž 1.2.2003 zemřel Jiří Prokop (*obr. 123 dole*). Přibližně 15m od tohoto místa na sloupu telefonického vedení dřevěný křížek bez data a jména.
18. Jihozápadně od obce na hraně úvozu zaniklé polní cesty kamenný podstavec s torzem odlomeného železného kříže. Na podstavci je z německého nápisu čitelný pouze letopočet 1863 a No. (čp.) 12.
19. Na návsi kaplička se zvoničkou. Bez datace.
20. Jihovýchodně od obce při polní cestě do Svahů (resp. při rozcestí) kamenný podstavec s torzem odlomeného železného kříže. Nápis nečitelný.

Svahy

21. Západně od obce vysoký kamenný kříž (výška cca 4m). Na kříži byla původně pravděpodobně umístěna plastika Krista, o čemž svědčí dochované úchyty. Kříž je datován k r. 1859.
22. V západní části obce při cestě kamenný kříž s kovovou plastikou Krista. Bez datace.
23. Severně od obce v místech, kde se z hlavní silnice odpojuje směrem severovýchodním polní cesta, povalený kamenný podstavec s torzem odlomeného železného kříže. Z německého nápisu vyplývá, že kříž věnovali Peter a M. Anna Plahovi (?) na památku syna Václava, který zemřel při železničním neštěstí. Bez datace.
24. V serpentínách hlavní silnice, necelý 1 km východně od Svahů, v houštině svalený pomník, který připomíná vraždu Anny Maierové 28.1. 1931 (*Šulc 1998*).
25. Přímo naproti památníku vraždy na opačné straně silnice kamenná deska s nápisem Jaroslav Janda 7.9.1967. Jedná se o připomínku tragické dopravní nehody vojenského auta.

Třebel

26. V severozápadním výběžku katastru při levém břehu Kosího potoka na pozemku rekreačního objektu v prostoru bývalé samoty Schneider/Schindler Grund kamenný

podstavec. Z německého nápisu je čitelné pouze jméno obce Tschernoschin, letopočet 1893 a příjmení Pschera (?).

27. Severozápadně od obce, při levém břehu Kosího potoka, nad bývalým Zámeckým mlýnem, na křižovatce cesty podél potoka s pěšinou v místech bývalé císařské silnice kamenný kříž s kovovou plastikou Krista. Německý nápis informuje, že kříž postavili ke slávě Josef a Anna Göng ze Zámeckého mlýna v r. 1905. Kříž renovován péčí sdružení Pomozme si sami v r. 2003.
28. Východně od obce, na trase bývalé císařské silnice litinový kříž na kamenném podstavci. Bez datace. Kříž renovován péčí sdružení Pomozme si sami v r. 2003. V obci kamenný pomník, na němž jsou patrné stopy po odlomených, patrně kovových deskách. Kamenné těleso nenesé žádný nápis.

Černošín

29. Na severovýchodním úpatí Vlčí hory se nachází areál památníku padlých v 1. světové válce, který nechal v r. 1926 vybudovat Okrašlovací spolek v Černošíně (Verschönerungs – Verein), resp. továrník Franz Richter. Ústřední objekt památníku – vysoký kříž a kameny s kovovými deskami se jmény padlých – byl v r. 2002 renovován péčí Městského úřadu v Černošíně a od té doby je památník průběžně ošetřován.

Olbramov

30. Na jihovýchodním okraji obce u silnice na Černošín. Dřevěná plastika Krista (autorka D. Urbánková) na kamenném podstavci (autoři S. Rampas a M. Vopat) z r. 2000. Kříž je postaven na místě dnes nezvěstného kovaného kříže z r. 1752.
31. Na návsi sousolí svaté rodiny. V r. 1757 nechal postavit Josef Jager. Renovace provedena péčí sdružení Pomozme si sami v r. 2002.
32. V severní části obce, při cestě do Dolní Vísky kaple sv. Jana Nepomuckého z r. 1894. Postaven rodinou Hrdličkovou ze Sulislavi ke slávě Boží a jako poděkování za zastavení splašeného koňského spřežení. Renovace provedena péčí obce v r. 1997.b

Kořen

33. Na návsi pomník padlým v 1. světové válce z r. 1923. Renovaci provedl v r. 2000 Obecní úřad ve spolupráci se sdružením Pomozme si sami.
34. Vedle památníku padlým litinový kříž na kamenném podstavci. Bez datace.
35. Při severozápadním okraji obce u cesty do Křínova litinový kříž s plastikou Krista na kamenném podstavci. Bez datace.

36. Mlýn „Papírna“. U cesty kamenný kříž postavený Karlem a Josefou Suttnerovou v r. 1887. Renovace kříže provedena v r. 2002 z podnětu sdružení Pomozme si sami.
37. Mlýn „Papírna“. Na zahradě kamenný kříž věnovaný památce Sofie Suttnerové, zemřelé v r. 1898.
38. Severozápadně od vsi, při cestě z Kořene do Křínova v lese torzo pomníku Osvalda Suttnera, který padl v r. 1916 na Balkánu. Suttner pocházel z nedalekého mlýna „Papírny“.

Stan

39. Při levém břehu Kosího potoka, severně od bývalého Českého mlýna na rozcestí torzo kamenné kapličky.
40. Západně od obce při polní cestě k hájovně kaplička. Bez datace.
41. V jižní části obce na kamenném podstavci částečně poškozený železný kříž s Kristem. Bez datace.

Horní Víska

42. Severozápadně od obce při cestě do Stanu kamenný kříž s kamenným podstavcem. Z německého nápisu vyplývá, že kříž nechali v r. 1887 postavit Kašpar a Marie Anna Zimmerovi z Horní Visky č. 5 k slávě Boží a pocestným k zamyšlení. Kříž restaurován péčí sdružení Pomozme si sami v r. 2001. Dnes opět povalený.
43. Na návsi zaniklé obce vztyčen péčí sdružení Pomozme si sami v r. 2001 kamenný podstavec. Bez datace.
44. Západně od obce při zaniklé cestě kamenný podstavec. Bez datace.
45. Východně od obce na rozcestí mezi dvěma stromy kamenný podstavec s torzem železného kříže. Bez datace.

Dolní Víska

46. Na návsi mezi dvěma stromy kamenný podstavec s kamenným křížem. Bez datace. Kříž renovován péčí sdružení Pomozme si sami v r. 2001.
47. Jihovýchodně od obce, na rozcestí mezi dvěma stromy kamenný podstavec se železným křížem. Bez datace. Nápis nečitelný. Kříž renovován péčí sdružení Pomozme si sami v r. 2001.
48. Přibližně 1500m jihovýchodně od obce, v lese, v prostoru bývalého pole, na nízkém návrší stojí dřevěná plastika. Jedná o dřevěný sloup vysoký asi 250cm, o průměru asi 15cm. V horní části je vyřezán stylizovaný lidský obličej. Plastiku vytvořila vztyčil M. Tejml, patrně v r. 1994, když si v nedalekém Olbramově odbýval náhradní vojenskou službu.

3. Klasifikace drobných památek

3.1 Architektonické typy

Následující tabulka (Tab. 1) znázorňuje v jednotlivých farnostech počet drobných památek podle jejich architektonického typu.

	Velké Popovice	Rynoltice	Častolovice	Choustník	Planá - Černošín
Kříž kamenný	2	1	5	4	8 + 2*
Kříž litinový (železný)	3	1	1	47 + 2*	6 + 4*
Kříž dřevěný	1	1	1	-	5
Smírčí kříž	-	-	-	-	1
Křížová cesta	-	1	-	-	-
Kaple prostorová	-	4	2	9	8
Kaplička výklenková	5	6	4	5	0 + 1*
Boží muka	-	1	-	-	-
Zvonička	5	1	1	-	-
Socha, plastika	2	3	6	-	2
Památník padlým	7	-	-	5	2
Ostatní pomníky	-	-	-	1	2 + 2*
Kamenný podstavec	1	1	1	1	6
Skalní poustevny	-	1	-	-	-
Hraniční kámen	-	1	-	-	-
Celkem počet	26	22	21	74	49

Tab. 1. Srovnání počtu drobných památek podle jejich architektonických typů.

* Jedná se o torza památek.

Jednotlivé farnosti jsou od sebe výrazně odlišné – jak podle typu staveb, tak jejich dochovaného množství. Ve farnosti Velké Popovice se nejčastěji vyskytovaly památníčky padlým ve světových válkách. Památníky padlým ve světových válkách se nachází se v polovině obcí – celkem jsem jich objevila v 7 z celkového počtu 14 obcí, chybí pouze v menších vesnicích. Až na dva objekty stojí vždy v centrální části obce. Kamenné jednoduché zvoničky z 19. století, které zastupují kaple se zvonice, jsou postaveny v pěti obcích. V dalších čtyřech obcích se nachází navzájem si podobné kapličky se zvonice, a pouze na pěti místech tak zvonice chybí. Obě sochy, které jsem v dané oblasti zaznamenala, představují sv. Jana Nepomuckého. Další socha sv. Jana Nepomuckého se podle evidenčního listu nacházela u Radimovic, kde je v současné době pouze prázdný kamenný sokl na rozcestí polních cest.

Farnost Rynoltice představuje poměrně malou oblast, ve které však můžeme nalézt téměř všechny druhy sakrálních památek. Nedá se určit, že by byl pro oblast typický jeden konkrétní druh. Nejvíce se zde dochovalo výklenkových kapliček (6 objektů), z nichž čtyři představují samostatný specifický typ, se kterým jsem se v jiné zkoumané oblasti nesešla. Na první pohled jsou nápadně vysokým železným křížem, který je umístěn na jejich vrcholu. Jako v jediné ze zkoumaných oblastí jsem zde našla piliřová boží muka. Dvakrát se zde objevuje motiv Piety – v Rynolticích a v Janovicích, obě dvě ztvárnění však mají jiného autora. Umístění kapličky s Pietou u Janovic dnes působí poněkud bizarně. Původně stála při okraji polní cesty, v současné době se však stala součástí oplocené pastviny, kolem které se tak volně pase skot.

Nedaleko Janovic se nachází zvláštní místo – tzv. janovické poustevny, bývalé skalní příbytky mnichů, které jsou dnes poutním místem. Jejich vznik souvisí s rušením klášterů za vlády císaře Josefa II.⁵¹ Mniši si zde vybudovali roubené stavení a ve skalách vytesali malé kobky, které jsou patrné dodnes. Po jejich smrti (1828 a 1833) bylo toto místo vysvěceno a započala zde tradice poutí na sv. Cyrila a Metoděje. Tu poslední uskutečnili němečtí občané r. 1944. V roce 1948 byla sice tradice poutí obnovena, ale počátkem července 1952 byla definitivně ukončena. Až 19. září 1999 se od Janovické kapličky vydalo procesí s nově

⁵¹ Dva mniši - Thomas a Valerián - z nedalekého dominikánského kláštera v Jablonném v Podještědí se roku 1788 usídlili v Janovickém údolí, kde předtím léta žil a působil mnich Bruno, který zemřel v roce 1777. <http://www.i-noviny.cz/>

zhotoveným dřevěným křížem směrem k poustevnám. Mons. Josef Koukl, biskup litoměřický, tento kříž vysvětil a opět se zde koná každoročně pout'.⁵²

Vedle sakrálních památek se v okolí osady Polesí dochovaly v lese podél turistických stezek staré hraniční kameny. Nejznámější je kámen „U tří pánů“, kde se setkávaly hranice tří panství. Podle vyrytého letopočtu 1680 je nejstarší datovanou drobnou památkou v oblasti.

Ve farnosti Častolovice se nejčastěji nacházely sochy svatých. Třikrát to byla socha sv. Jana Nepomuckého, dvakrát sousoší Kalvárie a jednou socha sv. Václava. Druhým nejčastějším objektem byly kamenné kříže, kterých se dochovalo celkem pět. Stejně jako ve farnosti Rynoltice se zde nenachází památníky padlým ve světových válkách. Na návsi ve Velké Ledské můžeme najít originální dřevěnou zvoničku z roku 2004.

Farnost Choustník jednoznačně charakterizuje vysoký počet zachovaných drobných sakrálních památek a to především litinových křížů. Zatímco ve všech ostatních farnostech jsou všechny druhy památek zastoupeny v podobném počtu, v této oblasti dominují nad vším ostatním litinové kříže – celkově jich na zkoumaném území bylo 49 (včetně jejich torz) z celkového počtu 74 objektů. Litinové kříže se nachází ve všech 11 obcích, stejně tak kaple a kapličky, které chybí pouze v obci Mlýny. Na rozdíl od kaplí, která je většinou v každé obci jedna či dvě, litinových křížů se nachází průměrně čtyři, v obcích Krtov a Skopytce je to dokonce sedm objektů.

Častá je dvojice památek na návsi – kaple a kříž, která se objevuje v sedmi obcích. Zajímavým objektem je kamenná stéla v Choustníku, na které je namalovaný kalich a nápis „Pravda vítězí“ – tj. symbol husitství. Ve srovnání s druhými farnostmi zde chybí sochy sv. Jana Nepomuckého a stejně tak samostatné zvoničky.

V oblasti mezi Planou a Černošínem se dochovalo nejvíce kamenných a litinových křížů. Obojí v počtu deseti objektů, z nichž však část jsou pouze torza. Nenachází se zde boží muka a samostatné zvonice. Oproti druhým farnostem zde můžeme nalézt dřevěné kříže a křížky, kterých je dohromady pět. Ze dřeva byla v nedávné době taktéž vyrobena originální plastika, která stojí nedaleko obce Dolní Víška. Stejně jako ve farnosti Choustník se zde nenachází kamenné sochy sv. Jana Nepomuckého. V obci Svahy se nachází dva pomníky připomínající tragické úmrtí, z nichž jeden byl postaven na památku vraždy v roce 1931 a

⁵² Viz <http://krizany.wz.cz/ihjanovice.html>; <http://www.i-noviny.cz/>.

druhý v roce 1967 pro oběť dopravní nehody. Tyto pomníčky se rozšířily zvláště v současné době. U obce Křínov stojí dodnes starý smírčí kříž z 16. století, který připomíná místo vraždy.

3.2 Umístění drobných památek

Při posuzování poloh jsem rozdělila památky na ty, co se nacházejí v intravilánu, tj. v zastavěné ploše obce a na ty, co leží v extravilánu, tj. ve vnějším území obce.

Farnost Velké Popovice:

Intravilán obce-

Náves: 3 zvoničky, 4 kapličky se zvonící, 5 památníků padlým, 2 kamenné kříže

Východiska z intravilánu: výklenková kaplička (zároveň rozcestí), 2 litinové kříže (zároveň rozcestí), litinový kříž (dnes na soukromém pozemku, možný votivní charakter), dřevěný kříž

Před domem: 2 zvoničky (zároveň malé rozcestí), socha sv. Jana Nepomuckého (před statkem), 2 památníky padlým

U hřbitova: socha sv. Jana Nepomuckého

Extravilán obce –

Hranice katastru: kamenný sokl - původně socha sv. Jana Nepomuckého (rozcestí polních cest)

Farnost Rynoltice:

Intravilán obce -

Náves: socha sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého, 2 výklenkové kapličky, zvonička

Východiska z intravilánu: 2 kaple, železný kříž, socha Piety s křížem (zároveň rozcestí), výklenková kaplička

Místo protínající vodoteč: socha sv. Jana Nepomuckého

Extravilán obce-

Hranice katastru: hraniční kámen

Rozcestí: boží muka, výklenková kaplička

Podél cesty: žulový křížek (dopravní nehoda), výklenková kaplička (rychl. cesta), kamenný sokl, pomník s Pietou

Návrší: kaple s lesním hřbitovem

Skála: Janovické poustevny spolu s dřevěným křížem a křížovou cestou (poutní místo), kaple s železným křížem (zřízen hřbitov)

Farnost Častolovice:

Intravilán obce -

Náves: kaple Anděla Strážného, výklenková kaplička, sousoší Kalvárie, dřevěná zvonička, kamenný kříž se sochou Panny Marie

Východiska z intravilánu: železný kříž (zároveň u rozcestí, na soukromém pozemku), dřevěný kříž (zároveň východisko na hranici katastru obcí Olešnice a Hoděčín),

Rozcestí: socha sv. Jana Nepomuckého, kamenný kříž

Podél cesty: kamenný kříž, výklenková kaplička

Před domem: sousoší Kalvárie (na soukromém pozemku), kamenný kříž (na soukromém pozemku, zároveň u rozcestí), výklenková kaplička (na soukromém pozemku, zároveň na rozcestí), socha sv. Jana Nepomuckého (podél cesty)

Před kostelem: socha sv. Václava, socha sv. Jana Nepomuckého

U hřbitova: kaple sv. Maří Magdalény

Extravilán obce-

Hranice katastru: výklenková kaplička (zároveň rozcestí)

Podél cesty: kamenný kříž s Pietou, kamenný postavec u aleje (místo neštěstí)

Farnost Choustník:

Intravilán obce -

Náves: 5 litinových křížů, 4 památníky padlým, 6 kaplí, výklenková kaplička, kamenný kříž

Východiska z intravilánu: kaple, 14 litinových křížů, kamenná stéla

Rozcestí: kaple, 6 litinových křížů, památník padlým

U rybníka: kaple, litinový kříž

Před domem: 3 litinové kříže

Před kostelem: litinový kříž

U hřbitova: litinový kříž

Extravilán obce-

Hranice katastru: 4 litinové kříže

Rozcestí: 2 výklenkové kapličky, 6 litinových křížů, kamenný kříž

Podél cesty: 7 litinových křížů, 2 kamenné kříže, výklenková kaplička

Návrší: 2 litinové kříže, výklenková kaplička

Oblast mezi Planou u Mariánských Lázní a Černošínem

Intravilán obce -

Náves: 4 kaple, sousoší Svaté rodiny, památník padlým, litinový kříž, kamenný podstavec, kamenný kříž

Východiska z intravilánu: kaple, dřevěný kříž, litinový kříž

Rozcestí: dřevěný kříž

Podél cesty: kamenný kříž, kaple, železný kříž

Před domem: dřevěný kříž

Extravilán obce-

Hranice katastru: železný kříž

Rozcestí: 4 torza železného kříže, kaple, kamenný kříž, torzo kapličky, železný kříž

Podél cesty: 2 dřevěné křížky, 4 kamenné kříže, torzo kamenného kříže, torzo železného kříže
2 kamenné podstavce, 2 pomníky, litinový kříž, torzo pomníku, kaple

Návrší: kamenný podstavec, dřevěná plastika

V blízkosti domu: 2 kamenné kříže (votivní charakter), kamenný podstavec

Úpatí hory: pomník padlým

Rokle: smírčí kříž

Z kartografických pramenů i terénního výzkumu vyplývá, že všechny objekty se nacházejí nebo se původně nacházely v těsném sousedství komunikací. Často byly vztyčeny na významných místech: na návších, při východiscích, na rozcestích, na návrších a na hranicích katastrů. V jejich existenci se proto spojuje motiv projev náboženské víry se snahou o zvýraznění významu určitého místa, které samo o sobě již významné je. Oba motivy se tímto způsobem navzájem doplňují a násobí.⁵³ Před domy a podél cest stojí nejčastěji památky jako vzpomínka na někoho nebo jako připomenutí konkrétní události, která se tam stala. Také ony však mohou stát záměrně na výrazných místech.

⁵³ MATOUŠEK, V.: Třebel: obraz krajiny s bitvou..., str. 282.

Následující tabulka (Tab. 2) znázorňuje počet jednotlivých drobných památek v jednotlivých farnostech podle jejich umístění v intravilánu obce .

	Velké Popovice	Rynoltice	Častolovice	Choustník	Planá - Černošín	Celkem počet
Náves	14	4	5	17	10	50
Východisko	5	5	2	16	3	31
Rozcestí	-	-	2	8	1	11
Podél cesty	-	-	2	-	3	5
Místo protínající vodoteč	-	1	-	-	-	1
U rybníka	-	-	-	2	-	2
Před domem	5	-	4	3	1	13
Před kostelem	-	-	2	1	-	3
U hřbitova	1	-	1	1	-	3
Celkem počet	25	10	18	48	18	<u>119</u>

Tab. 2. Srovnání počtu drobných památek podle jejich umístění v intravilánu obce.

Následující tabulka (Tab. 3) znázorňuje počet jednotlivých drobných památek v jednotlivých farnostech podle jejich umístění v extravilánu obce.

	Velké Popovice	Rynoltice	Častolovice	Choustník	Planá - Černošín	Celkem počet
Hranice katastru	1	1	1	4	1	8
Rozcestí	-	2	-	9	8	19
Podél cesty	-	4	2	10	15	31
Návrší	-	1	-	3	2	6
Skála	-	4	-	-	-	4
Úpatí hory	-	-	-	-	1	1
Rokle	-	-	-	-	1	1
V blízkosti domu	-	-	-	-	3	3
Celkem počet	1	12	3	26	31	<u>73</u>

Tab. 3. Srovnání počtu drobných památek podle jejich umístění v extravilánu obce.

Z tabulky vyplývá, že umístění drobných památek se farnost od farnosti značně různí, ale pro všechny zkoumané farnosti platí, že nejtypičtější polohou památek je náves obce, její východisko, rozcestí v obci i mimo ní a umístění podél cesty. Více drobných památek bylo nalezeno v intravilánu (119 objektů) než v extravilánu obce (73 objektů). Ve všech zkoumaných farnostech vyšlo rovněž najevo, že umístění drobných památek v sobě často obsahuje více určení – nejčastěji je to zároveň rozcestí a východisko, nebo hranice katastru a rozcestí, anebo před domem a zároveň podél cesty, apod. Jednoznačné určení místa je tak obtížné, bylo by třeba sledovat historický vývoj zástavby, sítě komunikací v obci. Památky, které stojí v těsné blízkosti domů nebo jiné zástavby, ztratily „své místo“, a jsou tak téměř neviditelné. Nepochybně se také změnila síť cest. Některé polní cesty zanikly nebo krajinu protnulou nové rychlostní cesty. Památky, které stávaly na tichém místě, se mohly dostat na okraj nově vybudovaných silnic, kde je dnes denně míjí stovky aut. Naopak památky, které tehdy stály podél významné nebo hodně používané cesty, mohou nyní stát v zapomenutém zákoutí. Na místo, kde se nacházejí památky, nás často upozorní jeden nebo dva páry stromů. Stromy zdůrazňovaly místo, kde památka v otevřené krajině stála a až povyroستly, poskytovaly stín a chládek pro kolemjdoucí.

3.3 Další charakteristika jednotlivých farností

Farností jsou navzájem odlišné i v dalších zaznamenaných skutečnostech. Jsou to dochované nápisy a jazyk, ve kterém jsou psány; množství a druhy stromů, které obklopují památky; a rovněž období, ze kterého pocházejí. Určení nejstarší a nejmladší památky je však zkreslující, neboť datace se na všech dodnes stojících objektech nedochovala.

Ve farnosti Velké Popovice (26 objektů) se nám dochovalo **10** nápisů na památkách. V sedmi případech se jedná o česky psané věnování občanů a seznam obětí světové války, ve dvou případech o nápis na kapli „Oroduj za nás“ a v jednom případě o věnování v německém jazyce na soše sv. Jana Nepomuckého před kostelem Panny Marie Sněžné ve Velkých Popovicích.

U více než poloviny, tj. u **14** objektů se vyskytovaly stromy vysazované kolem památek. V devíti případech to byly lípy, v jednom případě kaštan, dub, smrk, tůje nebo modřín.

Datace se nám dochovala na **14** objektech. Zvoničky, které jsou datovány, pochází z let 1864, 1887 a 1897. Z 20. století se dochovaly různé objekty – jsou to logicky památníky obětem války, dále kaple se zvonící z roku 1913 a kamenný a litinový kříž z let 1912 a 1913. Socha sv. Jana Nepomuckého pochází z 19. století. Nejnovější památkou je zřejmě dřevěný kříž ve Všedobrovicích, u kterého však není uveden rok postavení. Nejstarší dochovanou památkou může být výklenková kaplička u Lojovic, která pochází dle evidenčního listu z 18. století.

Většina objektů byla v poměrně dobrém stavu, až na kamenný kříž v Horní Lomnici (u kterého však ležely květy), nebo litinový kříž u Petříkova.

Ve farnosti Rynoltice (22 objektů) se nám dochovalo **10** nápisů na památkách. U dvou z výklenkových kapliček jsem na nápisu zaznamenala stejné jméno „Schicht“ (jednou Michael, podruhé Johann), kteří je nechali postavit. Z nápisů na drobných památkách je patrné, že zde dříve žilo německy mluvící obyvatelstvo. Jelikož se jedná o pohraniční oblast ležící v Sudetech, bylo německé obyvatelstvo po 2. světové válce odsunuto. Pokud byl na památce nápis, byl tak v německém jazyce s výjimkou Janovických poustevn, kde je na skalách vyrytý latinský nápis. Ve čtyřech případech byl však nápis nečitelný. Na hraničním kameni „U tří pánů“ jsou vyryty symboly jednotlivých panství a iniciály jejich majitelů.

Co se týká stromů vysazovaných památek, tak lípy jsem našla pouze v **jednom** případě a to u železného kříže v Rynolticích.

Datace se nám dochovala nebo byla zjištěna u **10** objektů. Nejstarší doložený letopočet je rok 1680 na hraničním kameni „U tří pánů“. Nejstarší drobnou sakrální památkou je kaple v Janovicích z roku 1727. Z 18. století pochází také socha sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého v Rynolticích a Janovické poustevny. Nově obnoven byl v roce 1999 dřevěný kříž s křížovou cestou a v roce 2003 pilířová boží muka u Polesí. Ostatní datované památky pocházejí z 19. století.

Většina drobných památek by potřebovala znovu obnovit. Ve špatném chátrajícím stavu je na první pohled výklenková kaplička v osadě Nová Starost nebo železný kříž v Rynolticích. U bývalé polní cesty za Janovicemi zřejmě stával kříž, dnes je však v tomto místě pouze prázdný kamenný podstavec.

Ve farnosti Častolovice (21 objektů) se nám celkem dochovalo **14** nápisů na památkách, 13 z nich je v českém jazyce a jeden latinsky – na podstavci sochy sv. Jana Nepomuckého. Ve čtyřech případech jsou texty bohužel nečitelné. Ostatní nápisy jsou

projevem osobní zbožnosti, nejčastěji jsou to úryvky z Bible. U tří památek jsou nápisy zdvojené – tvoří je věnování a náboženský citát, jak to zřejmě bylo u většiny památek původně.

Stromy kolem památky se nacházejí pouze u **3** objektů – ve dvou případech jsou to lípy, v jednom dvojice topolů. Celkem čtyři památky stojí na soukromém oploceném pozemku v blízkosti cesty.

Nejvíce datovaných památek v této oblasti pochází z 1. a 2. poloviny 19. století – celkem se jedná o 8 objektů. Z počátku 20. století stojí tři památky a dřevěná zvonička z roku 2004. Celkem se datace zachovala nebo byla zjištěna u **12** objektů, tj. více než poloviny. Nejstarším datovaným objektem je kamenný kříž v Libli z roku 1813. Dle písemných pramenů byla založena už v roce 1580 kaple sv. Maří Magdalény v Častolovicích. Nejmladší památkou je dřevěná zvonička na návsi ve Velké Ledské z roku 2004.

Ve farnosti Choustník (74 objektů) se nám celkem dochovalo **39** nápisů na památkách, které jsou všechny napsány v českém jazyce. Pětkrát je to věnování občanů a seznam padlých na památnících obětí války. Nejčastěji zdobí litinové kříže prostý nápis: „Chvála Kristu“ nebo „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus“. V této podobě se objevuje v prvním případě u 14 objektů a v druhém případě u 10 objektů, což poukazuje na průmyslovou sériovou výrobu křížů. Další pět nápisů je vzpomínkového charakteru, nejčastěji opět věnovaných padlým vojákům. Ostatní nápisy vyjadřují víru v Boha a na kamenné stéle je napsáno „Pravda vítězí“.

Stromy kolem památky se nacházely v **29** případech, což je téměř u poloviny objektů. Jednoznačně dominovaly lípy, které stály u 23 objektů, ale v jednotlivých případech to byly také další stromy. Třikrát to byl kaštan, jednou jasan, javor a dvojice třešeň - bříza.

Datace se dochovala pouze u **11** památek. Z 20. století to jsou to logicky památníky padlým (5 objektů), které se stavěly ve 20. letech, ale také kříže kamenné (2 objekty) a litinové (3 objekty). Dva z litinových křížů jsou osobní vzpomínkou na vojáky padlé ve válce. Další datovaný litinový kříž je až z roku 1949. U litinového kříže v obci Mlýny můžeme vidět na podstavci vyrytý letopočet 1880. Litinových křížů se dochovalo velké množství, což je pravděpodobně dáno tím, že pocházejí až z 2. poloviny 19. století a 1. poloviny 20. století.

V oblasti mezi Planou a Černošínem (49 objektů) bylo celkem nalezeno **19** nápisů. Staré nápisy jsou psány v německém jazyce, protože se jedná o oblast pohraničí, kde žilo německy mluvící obyvatelstvo. Po 2. světové válce bylo stejně jako ve farnosti Rynoltice

odsunuto. Okolo šesti nápisů je však dnes již nečitelných. Novější dva česky psané nápisy připomínají tragická úmrtí při dopravních nehodách. Jeden nápis je na kapličce „Ave Maria“.

Stromy se dochovaly pouze u **tří** památek a to u křížů v Týnci a v Dolní a Horní Vísce. Je pravděpodobné, že stromy dříve stály u mnohem více objektů, ale nedochovaly v souvislosti s odsunem původního obyvatel.

Datace se zachovala nebo byla dohledána u **22** drobných objektů. Nejstarším je kamenný smírčí kříž, který údajně pochází z roku 1548.⁵⁴ Nejstarší datovanou drobnou sakrální památkou je sousoší Svaté rodiny z roku 1757 na návsi v Olbramově. Nejmladšími jsou dva pomníčky dopravních nehod z let 2001 a 2003. Nově byl v roce 2000 vztyčen dřevěný kříž na okraji obce Olbramov. Ostatní drobné památky pocházejí z 19. století (devět objektů) a z 20. století (osm objektů).

Je třeba říci, že této oblasti působí občanské sdružení *Pomozme si sami*, které nově obnovilo již devět drobných památek. Jeden z hlavních cílů sdružení je zmapování a postupná obnova přírodního a kulturního dědictví, které se v tomto regionu nachází.

⁵⁴ Viz URFUS, V. – VÍT, J. - WIESNER, S.: Kamenné kříže Čech a Moravy..., 2001, str. 367.

4. Industrializace a litinové kříže

Rozvoj průmyslové výroby obohatil venkovskou krajinu o nový prvek - od konce 18. století, zejména v 19. století se na našem území rozšířily železné, zejména litinové kříže (litina je slitina železa s uhlíkem). Jedna z příčin výběru litinových křížů namísto kamenných spočívala v nižších pořizovacích nákladech. Produkce uměleckého lití byla provozována v masovém měřítku, tj. opakovaně v celých sériích a navíc v obecně rozšířeném a laciném kovu. Kamenickému mistru se zadalo pouze vytvoření kamenného podstavce, do nějž odlitek kříže upevnil. Slévárny existovaly po celém území rakousko-uherské monarchie a zásobovaly naše země odlitky v řadě variant historizujících slohů. Dokladem průmyslové výroby je fakt, že kříže se nabízely se v katalogích od železárenských sléváren. Došlo k poněkud nevídanému jevu – zatímco dříve byl každý kříž originálem, najednou se s jedním typem setkáme u několika památek.⁵⁵

Litinové předměty - užitkové i dekorativní - se rozšířily, staly se předměty běžné potřeby; z litiny se vyráběly kašny, mříže, kandelábry, zahradní lavičky, lázeňské kolonády, ale i plakety a reliéfy, sochy a bysty, kříže a náhrobní desky. Kříže se označovaly jako tzv. funerální litina. Ukázky z katalogů přikládám v příloze (viz Přílohy, obr. 20 - 27). Umělecká litina byla de facto „vedlejším produktem“ průmyslové revoluce. Sehrála zajímavou roli ve vývoji techniky i výtvarné tvorby, když v sobě dokázala obojí spojit. Byla rovněž předchůdkyní průmyslového designu, u jehož zrodu stála, i ocelových konstrukcí ve stavitelství.⁵⁶

Nejvýznamnějším železářským podnikem v Čechách, který rozvinul umělecké lití na začátku 19. století, byly komárovské železářny u Hořovic v rukou hraběcího rodu Vrbnů, jež v roce 1792 vynikaly mezi 66 českými slévárnami. K uznávaným slévárnám v okolí zaměřených na lití uměleckých předmětů patřily slévárny Lauchhammer, Berlín a Gliwice. Vzájemně prokazatelná migrace modelů, existující na přelomu 18. a 19. století, je však dnes obtížně identifikovatelná pro jejich anonymitu. Využití litiny v uměleckém slévárenství urychlily napoleonské války (1796-1815) kvůli nedostatku barevných kovů. K dalším významným podnikům u nás patřil Nový Jáchymov na křivoklátském panství knížat Fürstenbergů a na Moravě to byly Blanenské železářny, aj. Slévárny byly rozptýleny po celém území a většina z nich se zabývala uměleckým litím příležitostně.⁵⁷

⁵⁵ DRÁPALA, D.: Příběhy staletími vyprávěné: drobné sakrální památky na Rožnovsku. Rožnov pod Radhoštěm: Město Rožnov pod Radhoštěm, 2004, str. 9-10.

⁵⁶ GROLICH, V.: Blanenská umělecká litina: Katalog. Blansko: Okresní muzeum, 1991, str. 5.

⁵⁷ Tamtéž, str. 18.

5. Závěr

Co jsem zjistila o drobných sakrálních památkách, o jejich místě v české venkovské krajině? Cílem práce bylo zjistit jaký je současná podoba památek, tj. kolik jich stojí ve vesnicích a jejich okolí, jak vypadají, zda jsou opravené a v čem jsou si navzájem v různých farnostech podobné. Srovnání těchto několika vybraných farností potvrdilo, že drobné sakrální památky jsou úzce spjaty s regionem, ve kterém se nachází. Od toho se odvíjí jejich stavební materiál, množství, architektonické typy a nakonec i umístění krajině. Některé oblasti jsou bohaté i na volné prostranství v okolí obce, zatímco v jiných oblastech stojí památky převážně v obydlené části. Také jejich dochovaný počet a typy staveb; stav, ve kterém je můžeme spatřit - zda jsou zchátralé či nově obnovené; jejich současné využití nám vypovídá o specifiku daného regionu.

Zaznamenání umístění drobných památek odkrývá jejich určitou historickou strukturu. To, co dnes vnímáme, že k venkovu neodmyslitelně patří – kaple na návsi, křížek na rozcestí - má své historické kořeny. Umístění velké části drobných památek v krajině vzniklo v souvislosti s náboženskou vírou. Drobné sakrální památky byly projevem kolektivní víry společenství i osobní zbožnosti jednotlivců. Až na výjimky tak stojí v každé zkoumané obci drobná sakrální památka na návsi jakožto symbolickém středu osvojeného prostoru a u východisek z obce jakožto symbolickém začátku a konci chráněného prostoru. Stejně tak lze památky pravidelně najít u mostů, na návrších, rozcestích či hranicích katastru. Tato struktura se stala hůře viditelnou zejména u východisek, které přestaly být východiskem, když na ně navázala další zástavba v obci. Některé památky tak mohly de facto ztratit „své místo“. I v extravilánu je tato struktura narušena a to zejména novým charakterem zemědělství a způsobem obživy venkovského obyvatelstva. Zemědělstvím se dnes živí jen poměrně malá část obyvatel na vesnici, a tak se mnohé polní cesty přestaly používat, nebo zcela zanikly. S nimi i některé drobné sakrální památky, nebo zůstaly stát osamocené v poli. Dále je zde skupina památek, které stojí na „svém místě“. Mohou připomínat určitou událost, která se zde přihodila, nebo jsou vzpomínkou na zesnulého, který měl k tomuto místu zvláštní vztah. Tyto památky pochopitelně nevytváří nějakou obecnou strukturu, ale jsou spojeny s daným místem, které je tak v krajině zvýrazněno. Drobné sakrální památky, které jsou osobním projevem víry v Boha nebo nabádáním ke zbožnosti, najdeme rozptýleně po obci před domy, v jejich zahradách, ale také v okolí obcí podél cest a na rozcestích.

Část drobných památek tvoří kříže na památku tragických úmrtí. Tyto kříže nechávali postavit příbuzní zemřelého, kteří se také o ně starali. Zachování těchto křížů a péče o ně tak byla v rukou rodiny a poté jejich potomků. Není bez zajímavosti, že tradice těchto křížů se do jisté míry obnovila. Jsou to zejména malé křížky podél cest, které jsou veřejnými připomínkami obětí dopravních nehod, jež budují pozůstalí během svého truchlení. Rozšíření těchto pomníčků je poměrně novou záležitostí, došlo k němu zhruba v 90. letech 20. století. Zásadní rozdíl oproti křesťanským oratoriím tkví v tom, že pomníčky u silnic nejsou vyjádřením díky ani kajícínosti, ale spíše jsou vyjádřením smutku a lítosti nad nesmyslnou ztrátou života. Budování a péče o pomníčky u silnic se interpretuje jako vizualizace smrti a zároveň jako nový rituál truchlení. Kříž neslouží čistě křesťanský symbol, ale používá se i v širším významu jako obecné označení místa smrti nebo posvátného místa. Na rozdíl od oficiálních pomníků nepřipomínají drobné křížky hrdinství zemřelých, ale spíše jejich tragický osud a nevyzpytatelnost smrti. Postavení křížku, vybudování pomníčku se stalo jednou z možností, jak veřejně projevit smutek a vyrovnat se se smrtí.⁵⁸

Místo, kde se drobné sakrální památky nacházejí, nemusí znamenat pouze jejich umístění a polohu. Místu můžeme rozumět ještě v jiném smyslu. Jaké „místo“ zaujímají drobné památky v současné době? Jaký mají význam, jaké funkce a k čemu slouží? Funkce drobných sakrálních památek i ostatních objektů je dnes hlavně estetická, pamětní (memoriální) a orientační a jen někde znovu náboženská. Vnímáme je především jako krajinářský doplněk. Estetický význam zdůrazňují ti, kteří se zabývají studiem krajiny. Ve vztahu k terénu mohou drobné památky tvořit kontrast, dominantu krajiny či její doplnění. Často tak podtrhnou krásu určitého místa. Memoriální funkce znamená, že památka je upomínkou na někoho či nějakou událost. Tím zároveň dává určitému místu paměť, a oživuje a přibližuje nám tak krajinu. Orientační funkce znamená, že některé drobné památky tvoří svým umístěním v krajině orientační body – ať už na návrších nebo na křižovatkách cest. Původní náboženská funkce drobných památek v podstatě zanikla a byla obnovena pouze v některých oblastech a to tam, kde má církevní tradice silné kořeny. Obecně je v České republice míra religiozity nízká.⁵⁹ Dříve bylo náboženství součástí všedního i svátečního života na vesnici a tomu odpovídal i rozsah a zpřítomnění soch svatých, křížů, božích muk a

⁵⁸ NEŠPOROVÁ, O.: Veřejná připomínka smrti - pomníčky u silnic obětem dopravních nehod. In: Sociologický časopis/Czech Sociological Review, Roč. 44, č.1. (2008, v tisku).

⁵⁹ V roce 2001 byl podíl věřících v České republice 32,2%. Viz stránky Českého statistického úřadu. http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03--obyvatelstvo_hlasici_se_k_jednotlivym_cirkvim_a_nabozenskym_spolecnostem

kapliček. Vedle jednoduchých, mimoděk prováděných úkonů (pokřížování), byly památky rovněž součástí ustálených, pravidelně opakovaných ceremoniálů, jejichž podobu určovaly dva navzájem prolnuté cykly – zemědělský a liturgický rok. U některých památek se tak konala místní shromáždění, k některým se chodily průvody, když se prosilo za dobrou úrodu.⁶⁰ Praktický význam drobných sakrálních památek je tak s ohledem na současné postavení náboženství ve společnosti nepochybně menší.

Co pro nás tedy znamenají drobné sakrální památky dnes? Pro část obyvatel neexistují, neboť je nevnímají, není tu nic, co by je s nimi spojovalo. Může to být z důvodu, že se lidé neztotožňují s konkrétním místem, nebo jsou neteční k svému okolí a nebo proto, že krajinou dnes často projíždíme, bereme ji pouze jako koridor. Nicméně zde existuje určitá skupina obyvatel, která má o ně zájem a stará se o ně. Mohou to být skupinky nadšenců, nebo místní komunity a občanská sdružení a nakonec všichni ti, kteří žijí v sousedství drobných památek a nejsou jim lhostejné. Drobným památkám jsou dnes věnované laické i odbornější publikace, nakonec i webové stránky, na kterých najdeme ukázky z fotografií z celé České republiky, zmapování některých krajů, obcí nebo specializované články. To dokládá, že jsou drobné památky živým tématem, i když ne celospolečenským.⁶¹

⁶⁰ HANZL, Z.: Kámen v rukodělné výrobě..., str. 207-208.

⁶¹ http://bozimuka.fotoprazak.net/mapa_okresu.htm - stránky obsahující fotky drobných sakrálních památek z celé České republiky; <http://krize.webpark.cz/obrazky.htm> - stránky popisující křížové kameny a kamenné kříže; <http://smircikrize.euweb.cz/> - stránky věnované smírčím a kamenným křížům; <http://kaplicky.unas.cz/index2.html> - stránky určené přátelům drobných památek - informace, pozvánky, akce, granty;

6. Seznam pramenů a literatury

- BUKAČOVÁ, I. - HÁJEK, T.: Příběh drobných památek: od nezájmu až k fascinaci. Lomnice nad Popelkou: Studio JB, 2001.
- FIŠAR, M.. Boží muka a křížky v Hodkovicích nad Mohelkou a okolí. Hodkovice nad Mohelkou: Sdružení rodáků a přátel Hodkovic nad Mohelkou, 1999.
- FLORIÁNOVÁ, O.: Drobné sakrální objekty na Strážnicku. In: Národopisná revue, Roč. 9, č. 1 (1999), str. 3-18.
- DRÁPALA, D.: Příběhy staletími vyprávěné: drobné sakrální památky na Rožnovsku. Rožnov pod Radhoštěm: Město Rožnov pod Radhoštěm, 2004.
- FIŠAR, M.: Boží sakrální objekty na Strážnicku. In: Národopisná revue, Roč. 9, č.1 (1999), str. 3-17.
- GOJDA, M.: Archeologie krajiny. Praha: Academia, 2000.
- GROLICH, V.: Blanenská umělecká litina: Katalog. Blansko: Okresní muzeum, 1991.
- HÁJEK, T. et kol.: Téma pro 21. století: Kulturní krajina – aneb proč ji chránit?. Praha: MŽP, 2000.
- HANZL, Z.: Kámen v rukodělné výrobě českého venkova. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003.
- HEROUT, J.: Slabikář návštěvníků památek. Praha: Tvorba, 1994.
- HEROUT, J.: Jak poznávat kulturní památky. Praha: Mladá fronta, 1986.
- Heller, J.: Nástin religionistiky: uvedení do vědy o náboženstvích. Praha: Kalich, 1988.
- HLADKÝ, J.: Kapličky, boží muka, výklenkové kapličky a zvoničky na Milevsku a Písecku. Milevsko: Město Milevsko, 2007.
- KOVÁŘŮ, V.: Zvoničky na Žďársku a jejich osudy. In: Národopisná revue, Roč. 9, č. 1 (1999), str. 24-28.
- MAREŠOVÁ, M.: Drobné sakrální památky na Rožmitálsku. In: Podbrdsko, Sv. 11 (2004), str. 49-80.
- MATOUŠEK, V.: Třebel: obraz krajiny s bitvou. Praha: Academia, 2006.
- MATUSZKOVÁ, J.: Drobná sakrální architektura na Podluží. In: Národopisná revue, Roč. 9, č. 1 (1999), str. 18-23.
- NEŠPOROVÁ, O.: Veřejná připomínka smrti - pomníčky u silnic obětem dopravních nehod. In: Sociologický časopis/Czech Sociological Review, Roč. 44, č.1. (2008, v tisku).

- NOVÁK, V.: Drobné sakrální stavby v Dolní a Horní Čermné. Horní Čermná: Obec Horní Čermná, 2004.
- NUSEK, J.: Příběh kapliček: drobné sakrální objekty na Podblanicku. Vlašim: Český svaz ochránců přírody, 2001.
- SKALICKÝ, A.: Drobné sakrální stavby a skulptury v krajině. In: Rodným krajem, č. 17 (1998), str. 39-40.
- ŠTOGROVÁ-DOLEŽALOVÁ, J.: Kaplička na návsi, křížek v polích: almanach konference Místní komunita a drobné památky. Česká Lípa: Drobné památky severních Čech, 2006.
- ŠTAJNOCHR, V.: Světské, votivní, poutní kaple a oratoria, polohy kaplí a oratorií. In: Památková péče na Moravě 10, 2005, sv. Kulturní krajina, str. 49-62.
- TEICHMANN, B.: Opomíjené klenoty: drobné sakrální stavby v Poodří. Ostrava: Společnost přátel Poodří, 2004.
- URFUS, V. – VÍT, J. - WIESNER, S.: Kamenné kříže Čech a Moravy. Praha: Argo, 2001.

Archivní prameny:

- Archív Muzea Českého krasu v Berouně, sbírka Hořovice, ev. č. 12/2007, list 1-2.
- Komárovské železářny archív, sbírka Hořovice, inv. č. 5632, list 1-4.
- TOSCH, J.: WATHNER'S praktischer Eisen- und Eisenwaaren-kenner. Graz: Paul Cieslar, 1885.

Bakalářská práce:

- KLOUZALOVÁ, P.: Památníky padlým na Kamenicku [rukopis] : 1. světová válka v paměti obcí. Praha: Univerzita Karlova – Fakulta humanitních studií, 2007

Internetové zdroje:

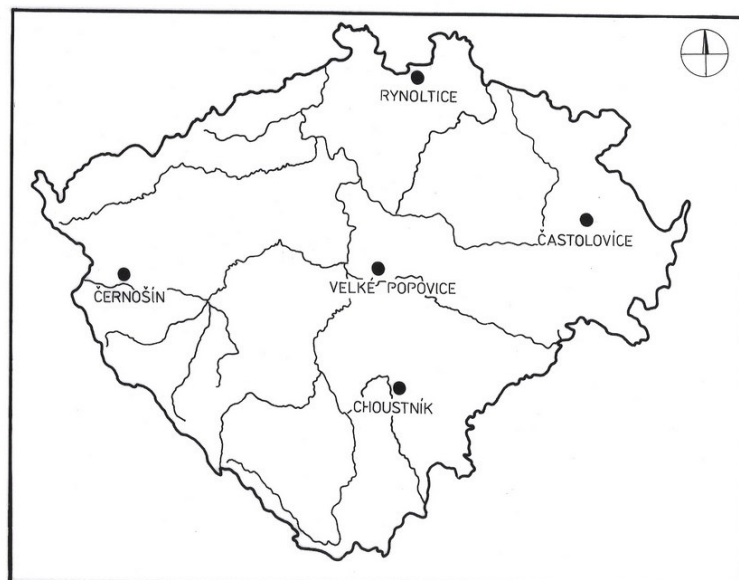
- <http://www.apha.cz> Pražské arcibiskupství
- <http://www.bcb.cz/> Českobudějovické biskupství
- <http://www.bip.cz/> Plzeňská diecéze
- <http://www.biskupstvi-ltm.cz> Litoměřické biskupství

- <http://www.diecezchk.cz/> Královéhradecká diecéze
- <http://geoportal.cenia.cz/mapmaker/cenia/portal/> Mapy ČR agentury CENIA
- <http://kaplicky.unas.cz> Drobné památky
- <http://oldmaps.geolab.cz/> Prezentace starých mapových děl

7. Přílohy

7.1 Fotodokumentace drobných památek

Fotografie ostatních drobných památek jsou uloženy v elektronické podobě na CD.

Obr. 7. Mapa Čech s vyznačenými centry zkoumaných farností.

Obr. 8. Pomníček padlým v Kunicích. Farnost Velké Popovice (na mapě objekt č. 24).

Obr. 9. Typická zvonička na návsi v Křížkovém Újezdci. Farnost Velké Popovice (na mapě objekt č. 9).

Obr. 10. Kaple se zvonicí při východisku z Černé Louže. Farnost Rynoltice (na mapě objekt č. 14).

Obr. 11. Janovické poustevny s křížovou cestou. Farnost Rynoltice (na mapě objekt č. 1 a 2).

Obr. 12. Hraniční kámen „U tří pánů“ u Polesí s vyrytým letopočtem. Farnost Rynoltice (na mapě objekt č. 20). Z této strany je umístěn erb s iniciálami Kryštofa Rudolfa Bredy, pána na Lemberku (CRFVB).

Obr. 13. Z druhé strany zkřížené ostrve⁶² s iniciálami FABG, které označují Františka Antonína Berku z Jablonného.

Obr. 14. Z třetí strany pětিলistá růže s monogramem AMGZT, která patří majiteli Grabštejna Adamu Matyáši z Trautmannsdorfu.⁶³

⁶² OSTREV, OSTRVE je obecná heraldická figura, již tvoří sukovitý kmen s pahýly po osekáných větvích. Ten sloužil jako jednoduchá forma žebříku při zlézání nepřátelských hradeb. Je symbolem pravdy, neboť pravda vyjde najevo právě tak, jako opadá nádhera listů ze stromů, a zůstanou holé větve.

<http://www.e-stredovek.cz/view.php?cisloclanku=2007120003>

⁶³ Informace o majitelích panství a erbech dohledány na <http://www.luzicke-hory.cz/mista/index.php?pg=zmutric>

Obr. 15. Kamenný kříž s Pietou u Častolovic. Farnost Častolovice (na mapě objekt č. 13).

Obr. 16. Sousedí kalvárie a dřevěná zvonička na návsi ve Velké Ledské. Farnost Častolovice (na mapě objekt č. 8).

Obr. 17. Dvojice litinových křížů u polní cesty nad obcí Skopytce. Farnost Choustník (objekt č. 58).

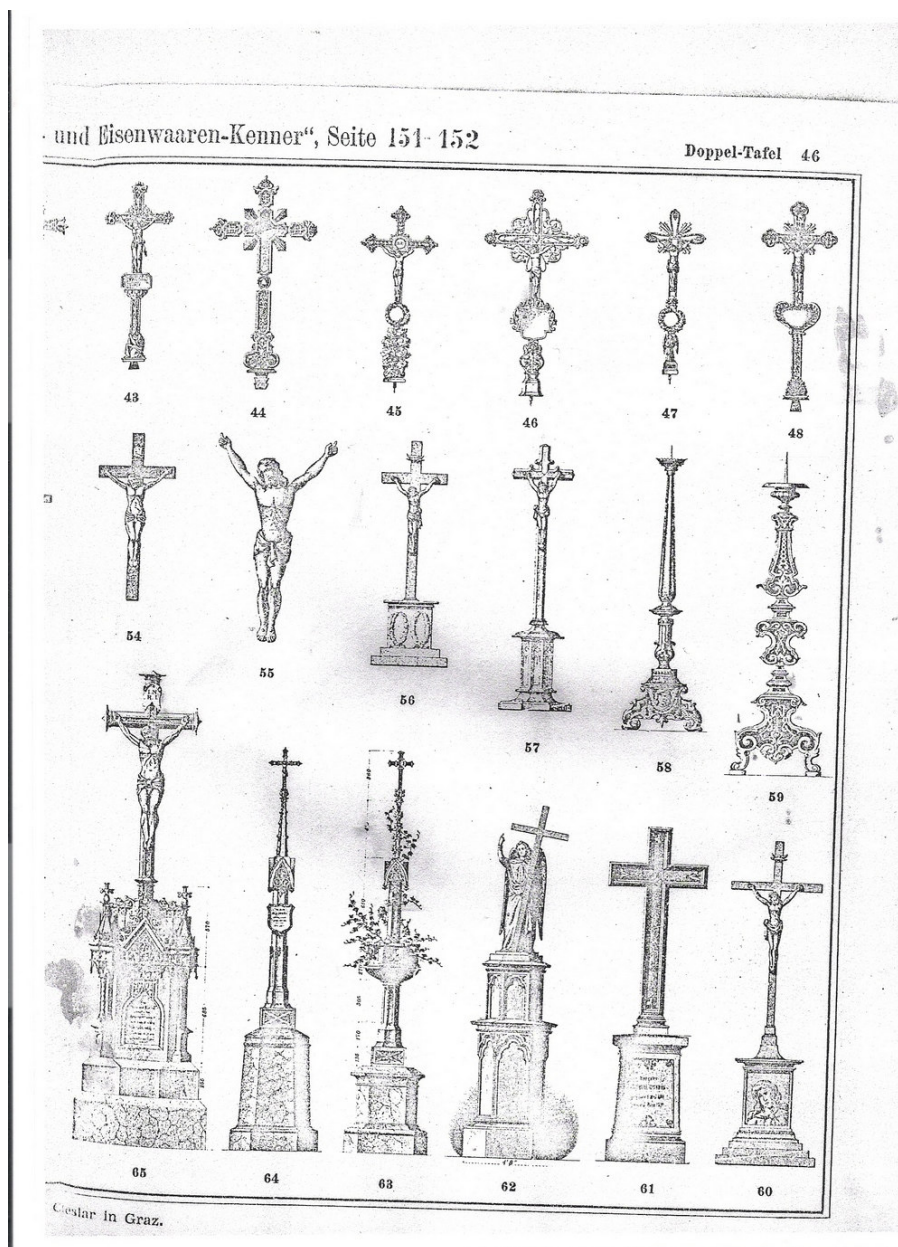

Obr. 18. Litinový kříž umístěný typicky mezi dvěma lipami na rozcestí v Dlouhá Lhotě. Farnost Choustník (objekt č. 1).

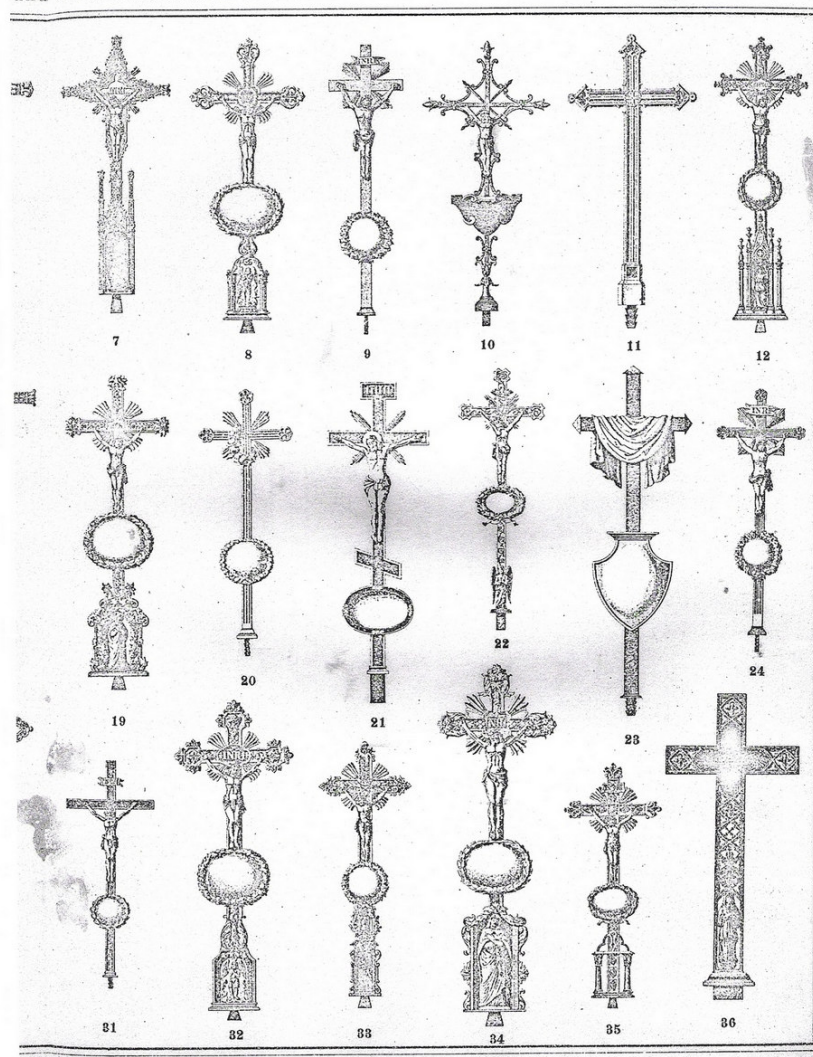

Obr. 19. Výklenková kaplička na kopci u Choustniku. Farnost Choustník (objekt č. 16).

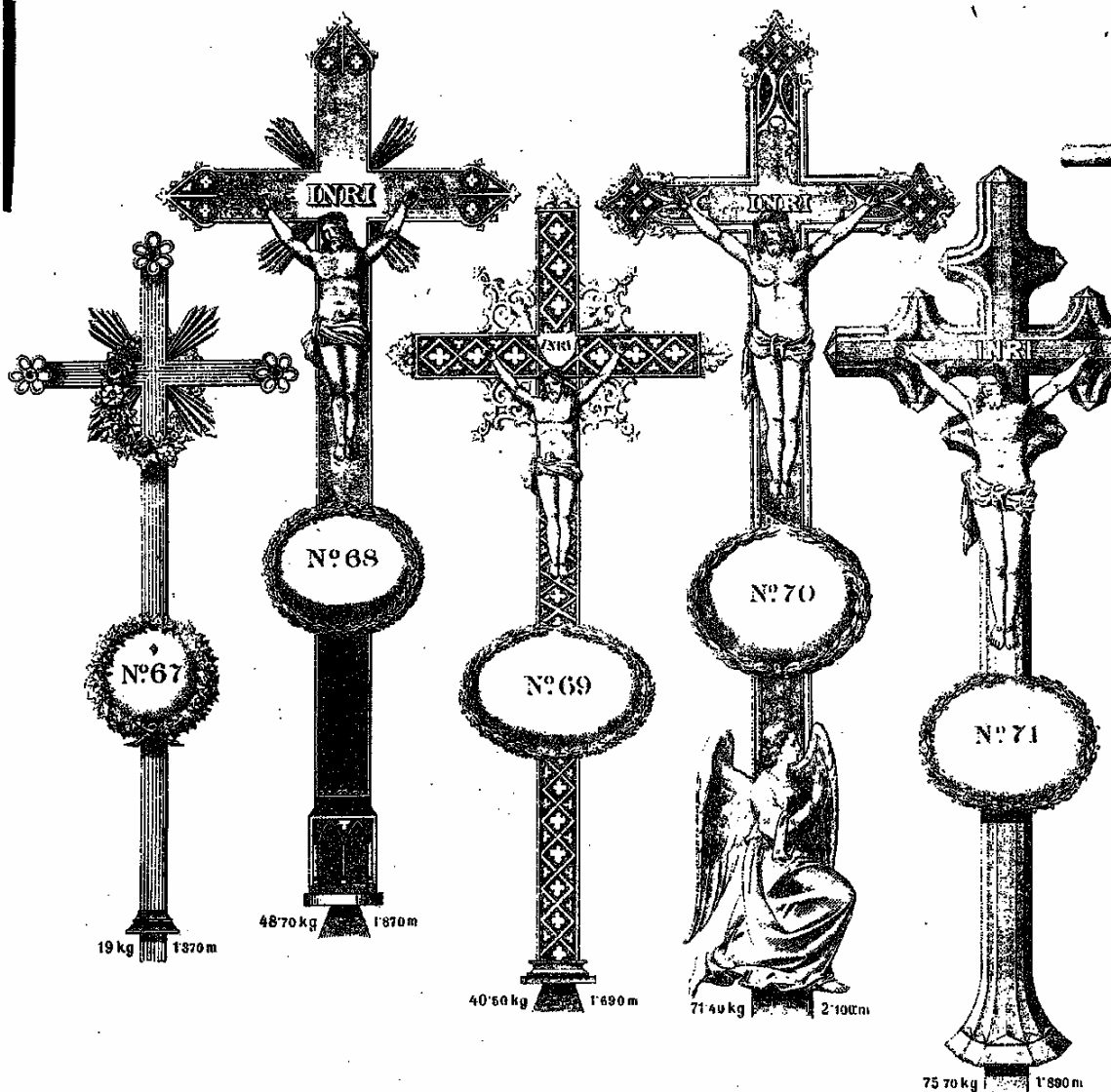
7.2 Ukázky z katalogů litinových křížů

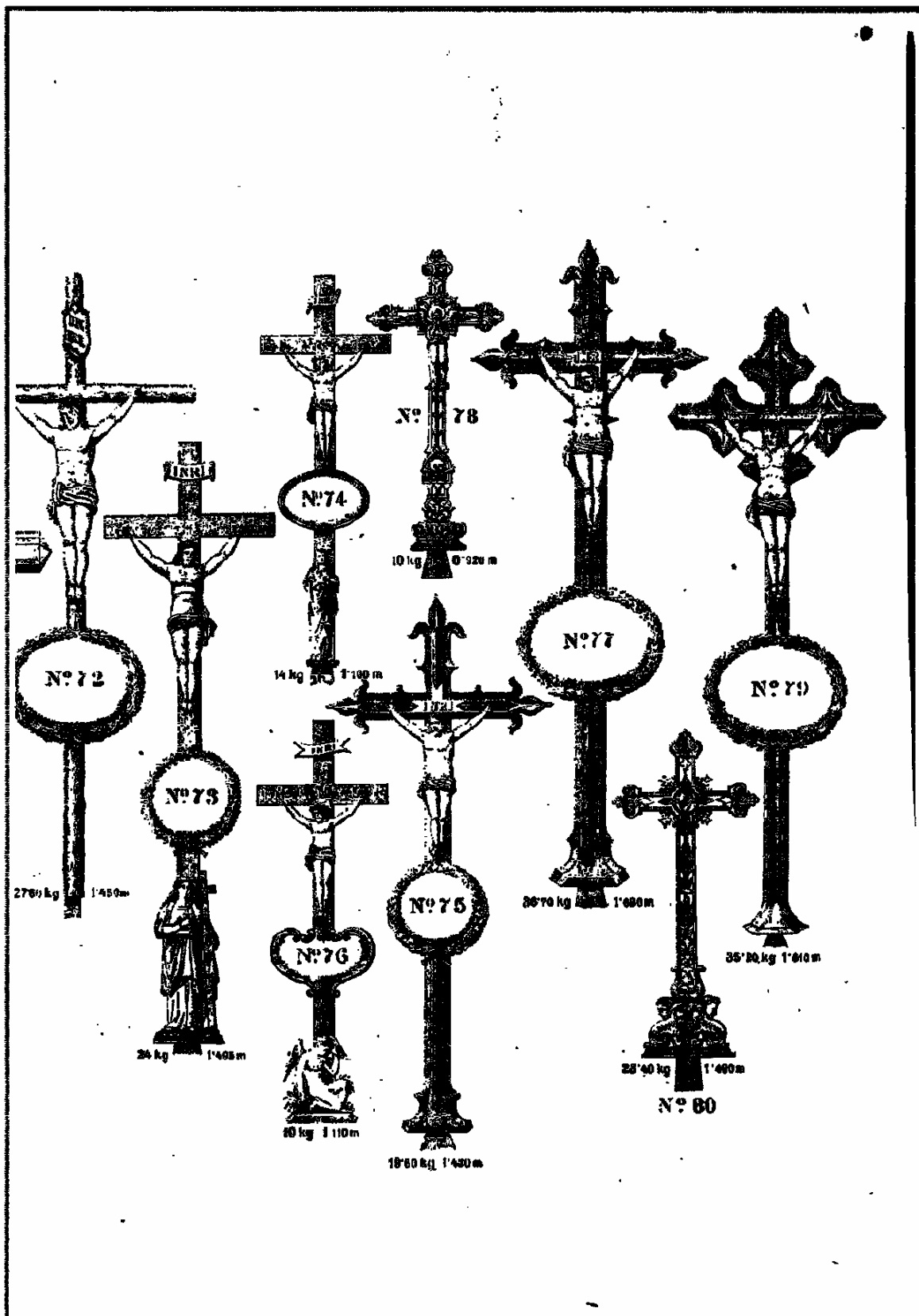
Obr. 20. Ukázka nabídky průmyslově vyráběných litinových křížů z 19. století. Podle Tosch, J. 1885, Taf. 46.

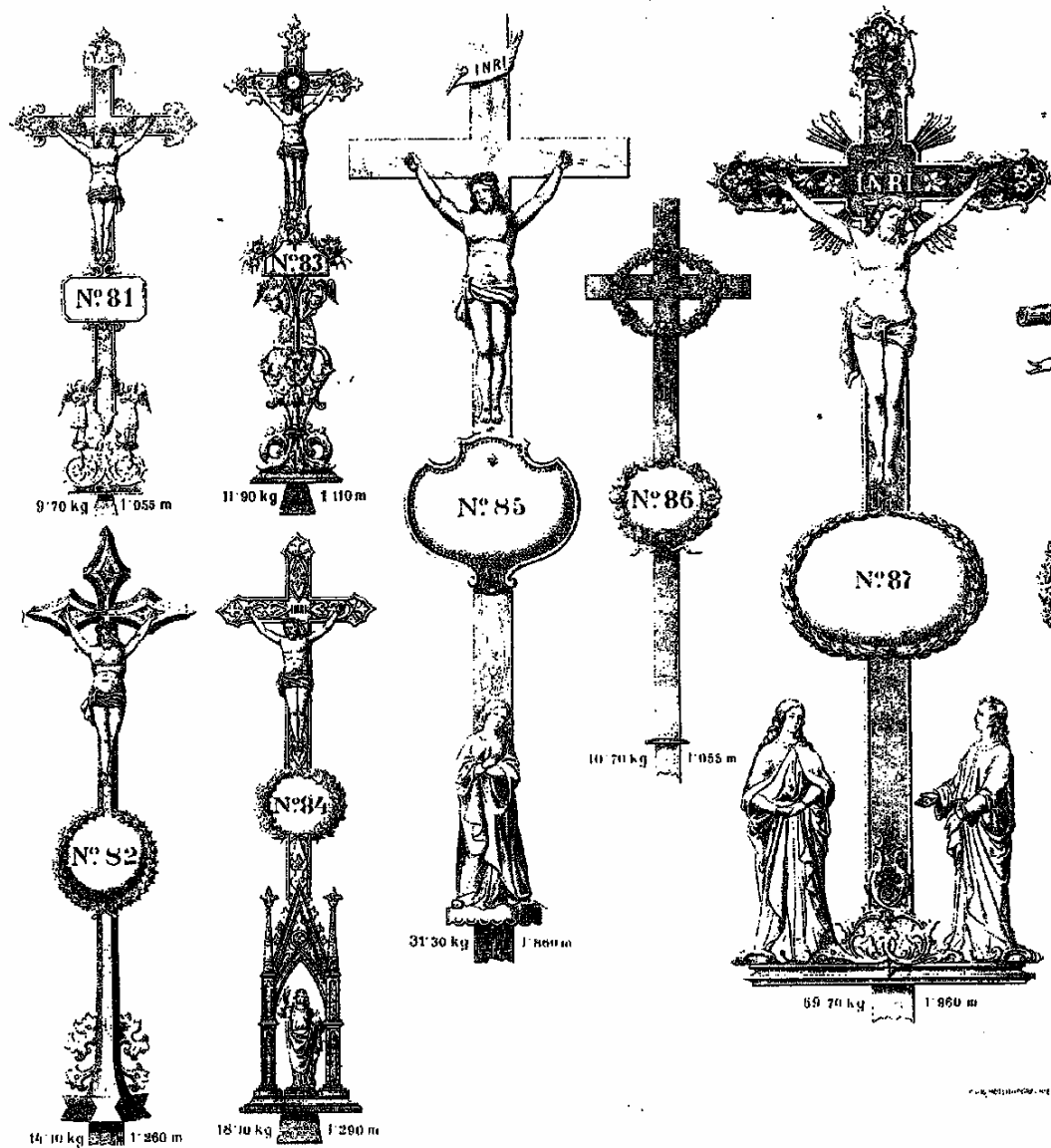
Obr. 21. Ukázka nabídky průmyslově vyráběných litinových křížů z 19. století. Podle Tosch, J. 1885, Taf. 45.

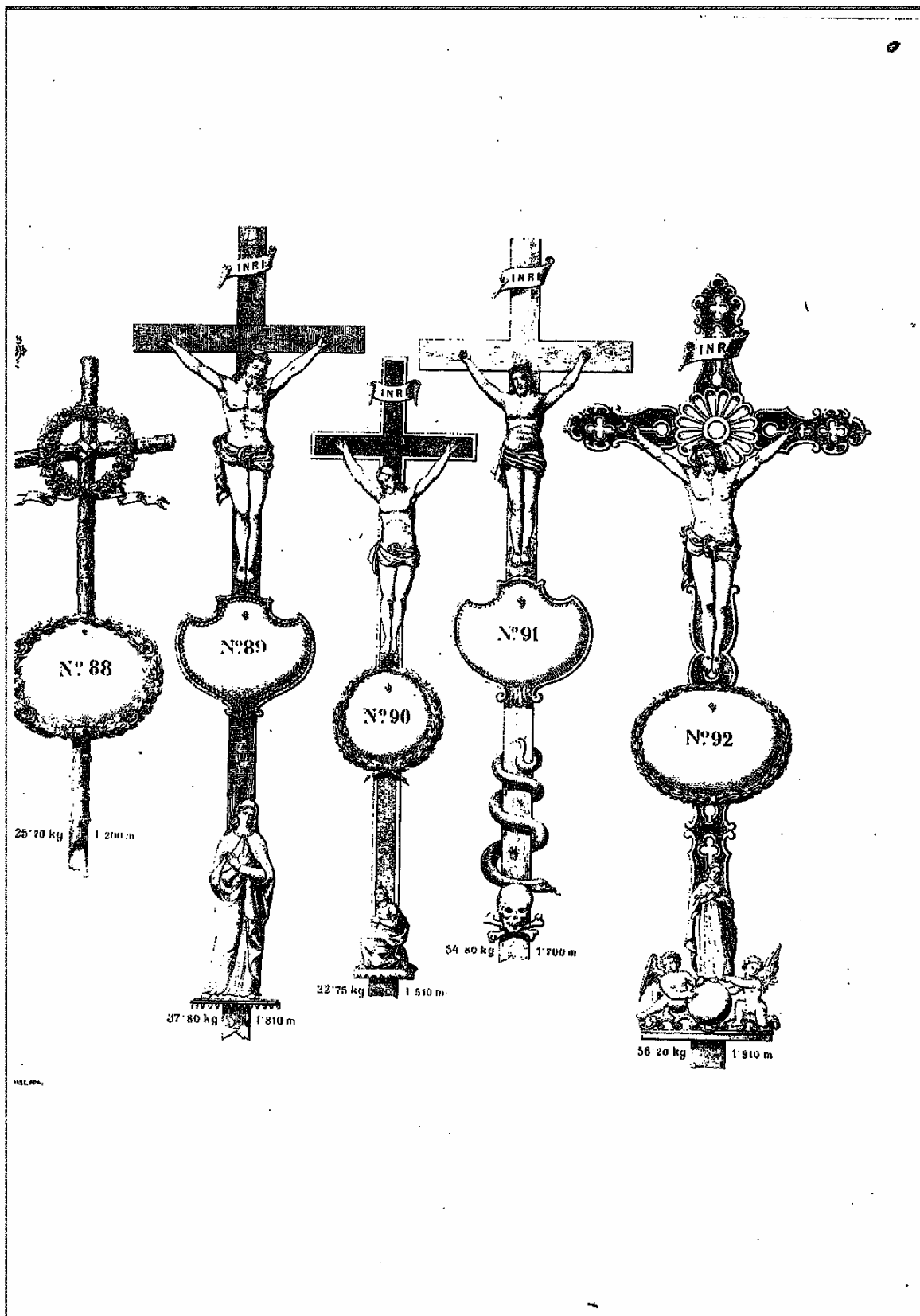
Obr. 22. Ukázka nabídky průmyslově vyráběných litinových křížů z 19. století. Komárovské železárný archív. Inv. č. 5632, list 1. Originál sbírkového předmětu je uložen ve sbírce MKČ.

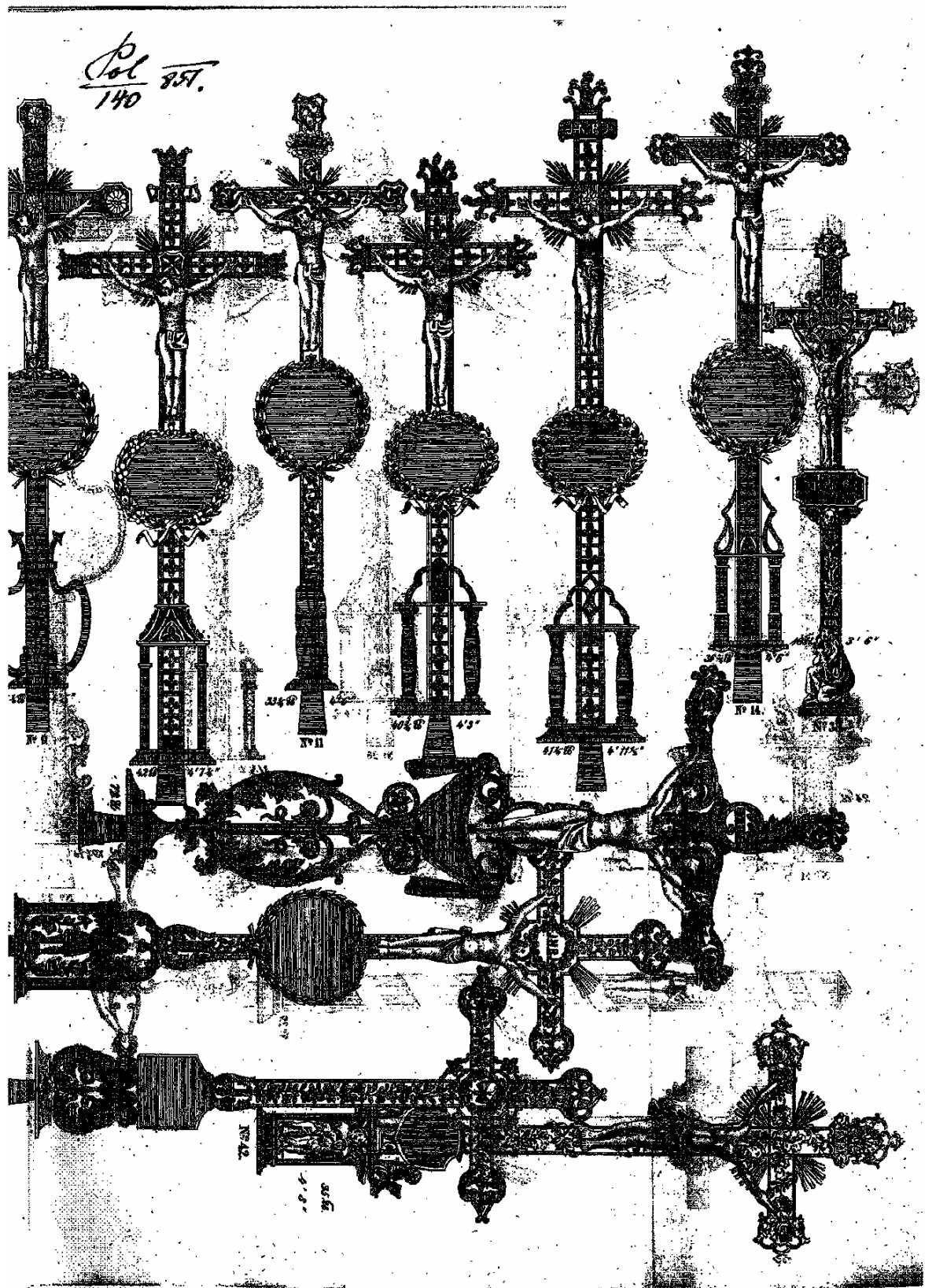
Obr. 23. Ukázka nabídky průmyslově vyráběných litinových křížů z 19. století. Komárovské železárný archív. Inv. č. 5632, list 2. Originál sbírkového předmětu je uložen ve sbírce MKČ.

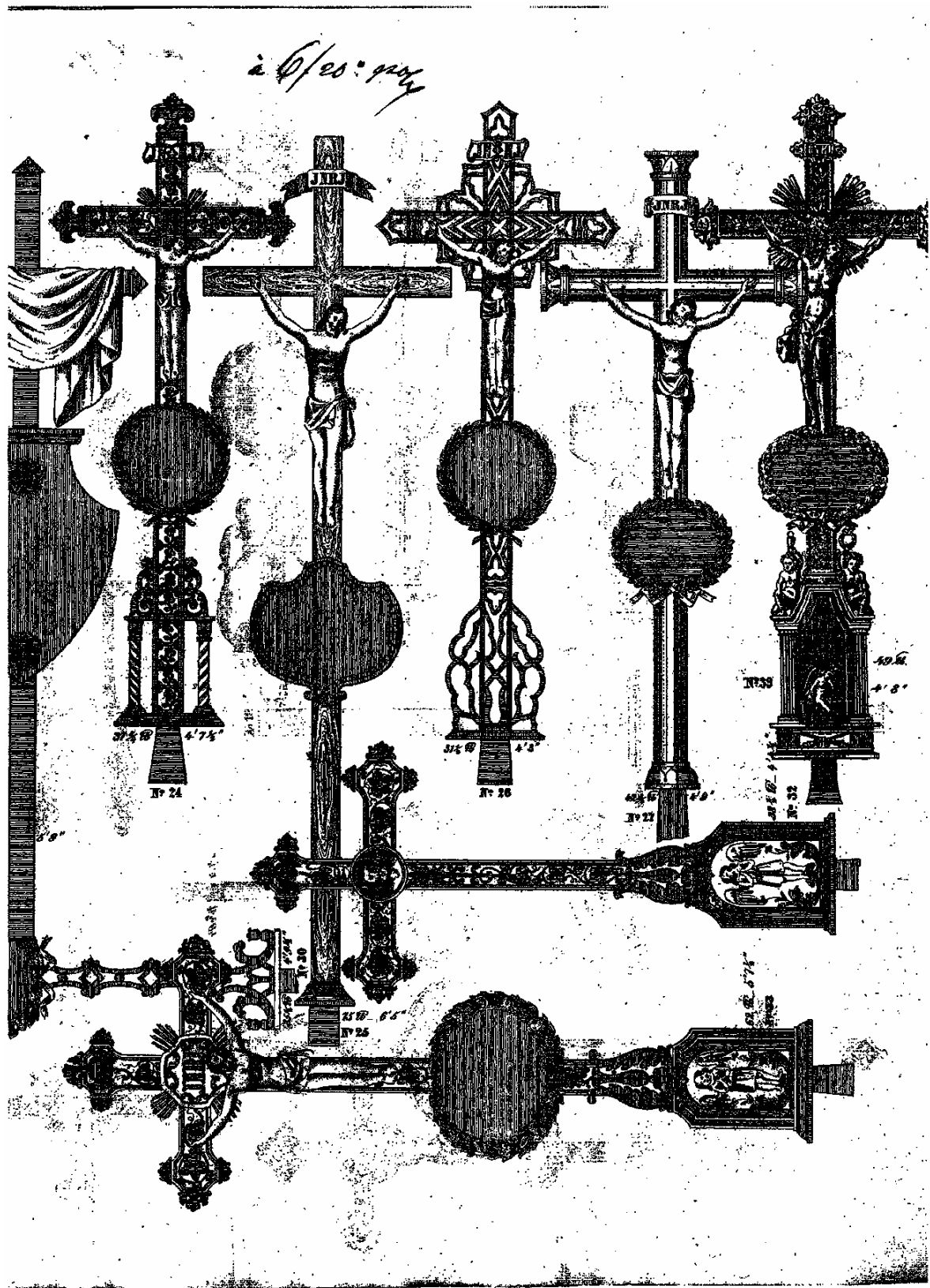
Obr. 24. Ukázka nabídky průmyslově vyráběných litinových křížů z 19. století. Komárovské železárný archív. Inv. č. 5632, list 3. Originál sbírkového předmětu je uložen ve sbírce MKČ.

Obr. 25. Ukázka nabídky průmyslově vyráběných litinových křížů z 19. století. Komárovské železárně archiv. Inv. č. 5632, list 4. Originál sbírkového předmětu je uložen ve sbírce MKČ.

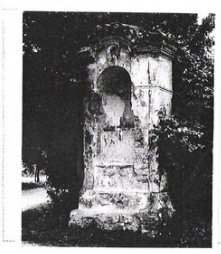

Obr. 26. Ukázka nabídky průmyslově vyráběných litinových křížů z 19. století. Archiv Muzea Českého krasu v Berouně. Evidenční číslo 12/2007, list 1. Originál sbírkového předmětu je uložen ve sbírce MKČ.

Obr. 27. Ukázka nabídky průmyslově vyráběných litinových křížů z 19. století. Evidenční číslo 12/2007, list 2. Archív Muzea Českého krasu v Berouně. Originál sbírkového předmětu je uložen ve sbírce MKČ.

7.3 Ukázky evidenčních listů drobných sakrálních památek

1. Obec: LOJVICE	2. Okres: Praha-východ	Hodnota //	Zachování	Využití
EVIDENČNÍ LIST NEMOVITÉ KULTURNÍ PAMÁTKY		3. Kraj Středočeský	4. Poř. číslo 2105	
		5. Název (označení) památky: Vyklonková kaple sv. Jana Nepomuckého	7. Ochranné pásmo:	
6. Blíže označení umístění památky: osada (čtvrť) _____ žp. na rozcestí za hospodářským statkem ulice (náměstí), popř. místní trať, š. parcely aj.:		8. Vlastník (správce, trvalý uživatel): MNV Lojovice		
9. Popis památky (včetně sochařské, malířské, popř. i jiné vyzdoby): <p>Vyklonková kaple s mohutným hranolovým soklem, z něhož vybíhají ploché pilastry nesoucí velmi bohatě profilovanou římsu, dvakrát pravouhle zalomenou a uprostřed segmentově prohnutou vzhůru. Mezi pilastry mělká nika s konchou, nad kterou lichoběžníkový omítnutý klenák dosahující až k římsě. Ve výklenku stávala soška sv. Jana Nepomuckého, která byla před několika lety ukradena. Krytinu tvoří prejz.</p>				
10. Casové, slohové a autorské určení: 18. století.			11. Památkové movité zařízení:	

ST 16-5-5341-67

12. Zhodnocení a kulturně politický význam památky, zdůvodnění ochrany: Výjimečně zachovaná výklenková kaple.	15. Odkaz na literaturu:
13. Stav zachování památky a příp. návrhy opatření: Havarijní stav omítek, spadlá krytina, uvolněná římsa.	16. Odkaz na fotografickou dokumentaci: <i>Fotografická dokumentace muzea Řezboky</i>
14. Dřívější i současný způsob využití a příp. návrhy opatření:	17. Odkaz na měřickou a jinou dokumentaci:
20. Poznámky, záznamy změn a doplňků: 	18. Evidenční list zpracoval (jméno, datum, podpis): M. Hauserová únor 1971
	19. Záznam doplňkových listů:

Obr. 28. Ukázka evidenčního listu z roku 1971. Archív Národního památkového ústavu, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze. Evidenční číslo 2105.

EVIDENČNÍ LIST NEMOVITĚ KULTURNÍ PAMÁTKY

STŘEDISKO STÁTNÍ PAMÁTKOVÉ PÉČE A OCHRANY PŘÍRODY
STŘEDOČESKÉHO KRAJE

OBEC : ZADIMOVICE	OKRES : Přb - V	STRUČNÁ HODNOTÍCÍ CHARAKTERISTIKA, ZDŮVODNĚNÍ OCHRANY : hrobka s křížem, kamenná, z kamene, na válečném sloupu
NÁZEV PAMÁTKY : Zvonice		
BLIŽŠÍ OZNAČENÍ UMÍSTĚNÍ : ulice na nám. při mlýně		STAV PAMÁTKY, PŘÍPADNĚ NÁVRHY NA OPATŘENÍ : dobrý
VLAŠTNÍK / SPRÁVCE / : M. V.		
DŘÍVEJŠÍ / SOUČASNÝ PŘÍSOB VYUŽITÍ :		
OCHRANNÉ PÁSMO :		

Obec: Petřkov Badimovice	Okres: Praha - V	Časové, alohové a autorské určení: zdě, 19. stol.
Název památky: socha sv. J. Nepomuckého		Stav památky, případně návrhy na opatření: velmi špatný vražda hlava; socha leží na ze- mi; podstavec cokoliv v porádku
čp. - č. parcely: ani těm za obcí u cesty do poli směrem na Strančice	Popis památky: podstavec (v = 150 cm) zdobena volutami kolem noži- telného nospisu (českého) socha (v = 150 cm) - zpadlá v kopřivách	
Památkové movité zařízení:		Ochranné pásmo: Poznámky:
Ochranné pásmo:		
Zpracoval: H. K. V. V. V.		

Obr. 29. Ukázka evidenčních listů z 60. let 20. st. Archiv Národního památkového ústavu, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze.